

германски институт
за развојна политика

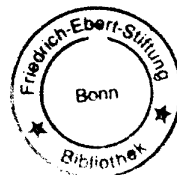
ДИЕ

Пазарно стопански модели:
Социјално пазарно стопанство
во Сојузна Република Германија

Др. Детлеф Радке

Берлин, 1995

A 97 - 02042



Издавач:

Фондација Фридрих-Еберт
канцеларија Скопје
Ул. "Партизански Одреди" 89
91000 Скопје, Македонија

Превод од германски и редакција:
Милинка Трајковска

Лектор: Милева Антеска

Содржина

Предговор

1. Појдовни и рамковни услови на социјалното пазарно стопанство
 - 1.1 Историски шанси за нов почеток
 - 1.2 Стабилност на внатрешните и надворешно-политичките рамковни услови
 - 1.3 Примат на економијата
2. Концепциска основа на социјалното пазарно стопанство
 - 2.1 Еднакви принципи на креирање
 - 2.2 Економски принципи на креирање
 - 2.3 Општествено-политички принципи на креирање
 - 2.4 Политика на креирање помеѓу барањата и реалноста
3. Креирање не делови на регулативата
 - 3.1. Регулатива на конкуренцијата
 - 3.2. Регулатива на монетарниот и финансискиот систем
 - 3.3. Финансиска регулатива
 - 3.4. Школски систем
 - 3.5. Креирање на пазарот на трудот: Автономија на колективни договори и политика на пазарот на трудот
 - 3.6. Систем на соодлучување во претпријатијата
 - 3.7. Социјална регулатива
4. Социјалното пазарно стопанство како можна рамка за ориентација на реформската политика во земјите на транзиција
 - 4.1. Проблеми на можност за пренесување на стопански системи
 - 4.2. Придонес на социјалното пазарно стопанство за транзицијата на системот
 - 4.2.1. Кохеренција на примената на системот
 - 4.2.2. Организација на деловите на регулативата

Предговор

Еден поглед фрлен врз стопанските системи на земјите на ОЕЦД покажува колку се изразени разликите на реално постојните пазарни стопанства. Пазарното стопанство, така како што е претставено во економските текстови, не постои. Идеалниот тип на пазарното стопанство доаѓа постојано до своите конкретни карактеристики преку различните стилски создавачки елементи на некоја земја, било да се тие од историски, културен, политички или концепциски вид. Од овие основни сознанија треба да се претпостави дека и земјите во транзиција ќе развиваат свој пазарно стопански систем, кој систем нема потполно да одговара ниту на еден реално постоен систем. Овој процес од носителот на одлуките на пазарно-стопанската реформска политика - доколку треба да се избегне неконтролиран пораст и погрешен развој - посебно бара решителност во обликувањето, како во основните црти, исто така и во детали.

Во барањето на сопствен стопански пример можат и треба земјите во транзиција да се послужат со искуствата на пазарно-стопанските индустриски земји. Тука не се работи за тоа да се копираат странските модели, туку многу повеќе, да се добие поттик и помош на ориентацијата за сопствениот процес на барање. Ова, исто така, е поставено во самата цел на оваа студија за социјалното пазарно стопанство - пазарно стопанство на Сојузна Република Германија.

Ако од многуте постојни пазарно-стопански варијанти се извлече германскиот стопански систем како можна ориентациона рамка за земјите во транзиција, тогаш ова се прави пред се од две причини: првин, социјалното-пазарно стопанство на Германија се покажа во изминатите 45 години како мошне успешен стопански систем. По Втората светска војна се сметал многу години како "стопанско чудо". Германското стопанство веќе многу години завзема водечко место во групата на високо развиените индустриски земји. Успехот на социјалното пазарно стопанство пред се не доаѓа од израз, ако се земе за мерка само годишниот бруто пораст на општествениот производ, туку ако се земе во предвид за проценка исто така и вредноста на социјалната справедливост, со еднаквост на шансите, хуманизација на сферата на

работата, демократизација на стопанството и заштита на човековата околина.

Второ, социјалното пазарно стопанство покажува значајни разлики во однос на стопанските закони на другите индустриски земји. Ова особено важи во однос на англо-саксонскиот и јапонскиот модел на пазарното стопанство. Исто така во однос на континентално-европските пазарни стопанства се издигнува социјалното пазарно стопанство на Германија, иако се овие разлики во потегот на западно европската интеграција значително отстранети.

Оваа студија дава преглед на оние елементи на социјалното пазарно стопанство, што ја обезбедуваат својата отвореност, динамиката, успешноста, стабилноста и социјалната рамнотежа. При тоа, се интересни пред сè елементите според кои се разликува германскиот систем од другите пазарно-стопански системи. Значи се работи за специфичната германска изразеност на пазарниот стопански систем, а не за објаснување начинот на функционирање на некое пазарно стопанство врз случајниот пример на Германија.

Со објавувањето на оваа студија на македонски јазик Фондацијата Фридрих Еберт би сакала да ја поттикне дискусијата за концепциите и целите за економскиот развој на Македонија.

Д-р Марк Мајнاردус
Директор,
Регионална канцеларија Балкан
Фондација Фридрих Еберт

Д-р Детлеф Радке
Раководител на одделот
Германски институт за
развој

РЕЗИМЕ

1. Трансформацијата на комплексниот систем во екстремно недоволните внатрешни и надворешни рамковни услови, по правило спаѓа, во најтешките задачи, со кои до сега се конфронтирале развојните економији. Ова важи како за креирањето на процесните текови за време на преодната фаза, исто така и за определување на точната трансформациона цел, имено на примерот на пазарното стопанство кон што ќе треба да се стреми. Во дискусиите за трансформационите проблеми на прашањето за политичкото уредување на моделот до сега е посветено малку внимание; премолчувајќи е претпоставувано дека е јасно што е тоа пазарно-стопански систем. Ова е само редок случај; напротив, пооделни земји на ОЕЦД имаат остварено конкретно за себе, мошне различни типови на пазарното стопанство, така што е недозволено да се зборува за пазарно стопански систем. Поимот пазарно стопанство примарно се запира на апстрактните принципи на поредокот и управувањето со стопанскиот систем; во однос на конкретното креирање на тој систем самиот поим останал отворен.

2. Во барањето на сопствен пазарно-стопански систем можат и треба земјите во транзиција да го користат искуството со кое се здобиле земјите на ОЕЦД со своите сопствени системи. Се разликуваат три главни варијанти на пазарно-стопанските системи кон кои можат повеќе или помалку да бидат најчесто подредени земјите со пазарно стопанство, а тоа се: англо-саксонскиот, јапонскиот и германскиот систем. Битните разлики на овие три системи произлегуваат од различните односи на државата и општеството. Така, англо-саксонскиот систем е изразен со широка доверба во способноста да се управува со пазарот и со високата ефикасност на приватното стопанисување во однос на државното делување. Мали се општествените и стопанските задачи, што и припаѓаат на државата во овој систем. Спротивно на тоа стои јапонскиот систем. Тука дури е пренесена водечката улога врз владата во формирање на развојно-стратешките цели на земјата и од неа се очекува да може за таа цел да ги мобилизира сите општествени сили. Во германскиот систем таков елемент би бил туѓ на системот на развојот на долгорочната национална развојна стратегија.

Слично на англо-саксонскиот систем развојот се разбира како отворен „еволутивен процес, што битно се унапредува со макро-економските одлуки. На државата и припаѓа, при тоа, задачата на сопствена одговорност да ги развива правилата на игра за стопанските актери, односно за рамковните услови за да го контролира нивното запазување. Оваа задача ја опфаќа одговорноста за социјална рамнотежа на стопанските процеси. Пазарните резултати, ако се посматраат како социјално неподносливи, можат да бидат дополнително коригирани.

3. Социјалното пазарно стопанство е создадено по Втората светска војна. Неговото воведување во (Западна) Германија претставува прекин со сите минати стопански закони. Татковците, основоположници на социјалното пазарно стопанство, не биле подготвени да ги следат во тоа време популарните идеи за планското управување со стопанството, ниту пак гледале применлива опција на пазарно-стопанските системи од предвоеното време со нивните чудни социјални проблеми. Нивната цел било социјално пазарно-стопанство. Тоа значи „некој трет“ пат помеѓу социјалистичкото планско стопанство и капиталистичкото пазарно стопанство. На успехот на социјалното пазарно стопанство. На успехот на социјалното пазарно стопанство не треба да му се припише само особеност на овој „трет пат“. Не помалку бил значаен развојот на Германија во една демократска правна држава и интеграцијата на Сојузна Република Германија во западната заедница на држави. Членството во Европската Заедница и НАТО обезбедило висока мера на внатрешна и надворешно-политичка стабилност, и создало битни претпоставки за динамичен развој на германското стопанство.

4. Способноста на секој стопански систем во голема мера зависи од работната култура, работливоста и дисциплината, како и од стручните квалификации на неговите луѓе. Брзото обновување на разурнатот капитал, мора без сомнение, да се припише на силната волја на луѓето, за да се изгради нова Германија од урнатините на Втората светска војна. Без постоењето на работната подготвеност на целосното општество не би било можно германското стопанско чудо и приклучувањето кон водечките индустриски нации. Различниот развој на Западна и Источна Германија односно подоцна Сојузна Република и во ГДР, секако ја покажа

вистинската состојба на рабите: Стопанските системи, што не го дозволиле целосниот развој на креативните сили на поединецот, што не понудиле доволно креативен поттик, што дозволиле развој само на оние активности што биле предвидени во перспективните и годишните планови, можат во текот на времето дополнително да ја загрозат работната култура и работната подготвеност на населението.

5. Во основата на социјалното пазарно стопанство лежи идејата дека различните подрачја на животот на луѓето не egzистираат меѓусебно изолирано. Оваа меѓусебна зависност бара целосно општествениот систем повторно сосема да се преуреди и да се создадат единствени принципи. Креирањето на стопанските системи не може да се прави само според критериумите на економската ефикасност. Како дел од целосното уредување треба да се воспостави стопански субсистем врз системот на вредностите, што претходно владееле во општеството. Во оваа смисла социјалното пазарно стопанство на Германија е обид за да се доведе во склад постулатот на економската ефикасност со општествените цели на индивидуалните слободи, социјалните справедливости и заштитата на природните животни основи. Централна задача на државата, односно државната регулативна политика, е да создаде стопанско уредување што ќе овозможи оптимално постигање на оваа наменска функција.

6. Социјалното пазарно стопанство се базира врз конститутивните принципи од економски и општествен вид. Економските принципи водат сметка за фактот, дека социјалното пазарно стопанство првин и пред сè е пазарно стопански систем. Поради тоа во ова подрачје не постои никакво отстапување во однос на пазарно- стопанските системи на другите земји. Својот сопствен профил социјалното пазарно стопанство го добива преку општествените принципи на обликување, со што основните претстави за вредноста на германското општество се влеваат непосредно во обликувањето на стопанскиот систем.

7. Германскиот пазарен стопански систем се разликува од пазарните системи на другите земји „пред сè, преку силно нагласената регулатива на конкуренцијата и стабилноста на цените. Ова не е случајно, туку има коцепцијски причини. Регулативата на конкуренцијата се смета како едноставна основа на пазарниот стопански систем. По пат на

функционално добрата динамичка конкуренција на способноста , стопанството и општеството треба да бидат отворени како за внатрешните исто така и за странските иновации. Пазарите не ја гарантираат сами за себе конкуренцијата на способноста, бидејќи ,по правило , учесниците на пазарот стремат кон тоа конкуренцијата да ја ограничат, па дури и да ја исклучат. Обезбедувањето на функционално добрата конкурентска регулатива преку законот за конкуренција и по пат на институциите, чии задачи се постојаното контролирање на интензитетот на конкуренцијата во поделни гранки на стопанството , спаѓа , поради тоа, во најважните задачи на државната стопанска политика. Покрај регулативата на конкуренцијата се смета и стабилноста на парите како претпоставка за функционалната исправност на некое пазарно стопанство. Високите стапки на инфлација не ја загрозуваат само довербата во функцијата на парите, тие се постојано поврзани со негативното дејство на распределбата на доходот. Целта на паричната стабилност тука добива еден повисок ранг отколку другите стопански политички цели , скоро како и стопанскиот пораст или целосната вработеност.

8. Социјалното пазарно стопанство е многу повеќе од колку само социјална политика дополнета со механизмот цена-пазар. Атрибутот "социјално" стои зад сеопфатниот обид стопанството да се организира во некоја форма , земајќи ја предвид економската ефикасност, што пак се совпаѓа со целосните општествени претстави за целта. Тука е и потребата за соодветните критериуми на креирањето што треба да се применат, особено кај организацијата на различните делови на регулативата на пазарно-стопанскиот систем. Најважните општествени критериуми на обликување на стопанскиот систем се:

- материјално исти шанси,
- социјална справедливост,
- субсидијарност и солидарност,
- кооперативен федерализам,
- демократизација на стопанството и
- социјално поврзување на сопственоста.

Иако примената на овие принципи во конкретниот случај бара интензивен процес на создавање мислење помеѓу различните општествени групи , јасна е генералната насока

што е со овие принципи однапред дадена. Основите на социјалното-пазарно стопанство се механизмот цена-пазар и слобода на играта на силите. Резултатите на пазарот сепак нема да се прифатат неограничено. За да се ограничат истите дополнително на минимум корекции, регулативите се веќе вградени во стопанското уредување, со што се обезбедува социјалното прифаќање на пазарните збиднувања.

9. Внатрешната кохерентност на еден систем не се покажува само со тоа дали стопанскиот систем е организиран според истите принципи со другите делови на општествениот систем, особено со политичкиот, туку и со тоа дали деловите на подрачјата на стопанскиот систем се меѓусебно кохерентно усогласени. Силното нагласување на кохерентните решенија не произлегува само од меѓусебната зависност на сите животни подрачја , ова произлегува , исто така, и од убедувањето дека системот, што е организиран на овој начин , ја покажува конечно својата висока економска ефикасност како таков систем чииа што организација е во поделните самоволни, дури спротивни, принципи на креирање.

10. Социјалното пазарно стопанство се состои од голем број на делови на регулативата, што интернационално споредени вообичаено имаат карактер на модел. Тука, пред сè, ги вбројуваме:

- регулатива на конкуренцијата,
- регулатива на монетарно финансискиот систем,
- финансиска регулатива,
- систем на стручното образование,
- регулатива на пазарот на трудот,
- систем на соодлучувањето во претпријатија и
- социјална регулатива.

Овие делови на регулативата се само делумно новосоздадени по крајот на Втората светска војна. Тие не се поради ова секогаш резултат на регулативната политика, реализирана консекветно до најниското ниво на системот, туку вообичаено резултат на долгорочниот развоен процес. Како пример тука може да биде наведен германскиот систем на стручното образование, чиешто потекло досегнува до средниот век.

11. На земјите во транзиција системот на социјалното пазарно стопанство би можел да им даде вреден поттик, како во однос на организацијата на целосниот систем, исто така и на деловите на регулативата. Сèкако не се работи за тоа овој систем да се копира. Социјалното пазарно стопанство, како и секој друг, стопански систем, неразделно е поврзан со целосниот општествен систем и со неговите историски, политички и културни односи и токму од нив ги добива своите, како позитивни така и негативни, импулси. Од истите причини би било застранување да се сака да се копираат определени делови на регулативата на овој систем. Пазарно стопанство "à la carte" не постои. Конечно социјалното пазарно стопанство претставува само една - иако важна - пазарно стопанска варијанта. Едноставната вредност на споредувањето на пазарниот стопански систем лежи во тоа, што земјите во транзиција добиваат моторика и поттик за изградба на својата сопствена пазарно стопанска регулатива.

1. Појдовни и рамковни услови на социјалното-пазарно стопанство

1.1 Историски шанси за нов почеток

По Втората светска војна на Германија - како на ниту една друга земја - ѝ беше понудена шансата за темелно нов почеток. Политичката елита на повоената Германија била свесна за својата историска задача. На истата ѝ успеал проектот на новата државна и општествената регулатива, која регулатива ја создаде Сојузна Република Германија како модерна демократска индустриска земја. Од историски погрешниот развој, заостанатите структури на многубројните други "стари ситничари" Германија можеше да се ослободи со еден удар. Во многуте подрачја на стопанството и општеството се создадени институции, организациони структури, постапки на усогласување и раководење, што биле способни во споредба со другите индустриски држави.

Потребно е особено да се истакнат две одлуки донесени во тоа време: една е одлуката за Уставот што го утврдува политичкото уредување на Сојузна Република Германија; другата одлука е за социјалното пазарно стопанство како меродавно стопанско уредување. Со овие две устројства, двата апстрактни регулативни принципи, демократијата и пазарното стопанство добиваат своја специфична германска форма. Овие специфични црти ќе бидат разгледувани во следните делови.

Кога особеностите од тоа време припаѓа "нултиот час", кога германската политика стоеше под сојузничкото ограничување. Во настојувањето да го попречи настанувањето на силната германска централна држава сојузниците поставиле политичка рамка за новонастанатата Германија. Новата германска држава требаше да биде федеративна, со слаба централна власт (Bund - сојуз) и со силни покраини и општини. Од овој предуслов настанала институцијата на Сојузниот совет (Bundesrat), што им гарантира на покраините силно право да учествуваат во креирањето, како и во финансиската регулатива во која биле утврдени уставно-правните задачи на овие три државни рамништа, како и за соодветната уставно-правна поделба на даночните приходи.

Исто така на централната власт ѝ било ускратено директното зафаќање во централната банка. Тоа водело конечно до законот за Сојузната банка (Bundesbank), што ѝ обезбедил широка автономија во однос на власта. По упатството на сојузниците биле разбиени големите стопански картели и со тоа е поставена и основата за ефективната регулатива на конкуренцијата. Со тоа во значителна мерка биле исполнети сојузничките предуслови и тие го ослободиле патот кон децентралистичките и федеративните решенија во Германија; решенија, што денес можат да се сметаат за многу земји како моделски.

На политичката челна позиција на Сојузна Република Германија во источно-западниот конфликт ѝ припаѓаат и историските особености што трајно ја имаат обележана германската стопанска политика. Врз основа на нејзината географска положба, Сојузна Република Германија мораше повеќе од другите поважни индустриски земји да се споредува со социјалистичките стопански системи, а тоа значеше, пред сè, дека таа успешно опстојуваше во конкуренцијата на социјално-политичкото поле. Можно е да му се припише токму, на источно-западниот конфликт, што во текот на времето стопанскиот систем на Германија се здобил со силна социјална изразеност.

1.2 Стабилност на внатрешните и надворешно-политичките рамковни услови

Социјалното пазарно стопанство на Сојузна Република Германија е поврзано со политичкиот систем на парламентарната демократија. Двата дела на системот, стопанскиот и политичкиот, биле меѓусебно позитивно поврзани во изминатите 40 години. Високата внатрешна политичка прифатеност на парламентарната демократија придонела за да може да се развие социјалното-пазарното стопанство под изразено стабилните политички рамковни услови. Спротивно, стопанските успеси на социјалното-пазарно стопанство ја зголемиле прифатеноста на политичкиот систем. Една, не помалку важна, претпоставка за развојот на социјалното пазарно стопанство биле стабилните надворешно политички рамковни услови. Со задачата на историската германска "колеблива политика" во корист на јасната западна

ориентација се создадале, по крајот на Втората светска војна, надворешно-политички рамки што со Европската Заедница и со НАТО ја нашле својата задолжителна форма. Оваа надворешно-политичка рамка му дала значително силни импулси на политичкиот и стопанскиот систем на Сојузна Република Германија.

За Сојузна Република Германија евидентни се позитивните меѓузависности на внатрешните и надворешните политички рамковни услови, од една страна, и стопанскиот развој од друга страна, што во рамките на оваа студија нема потреба да бидат поблиску анализирани.

1.3. Примат на економијата

Стопански успеси и врвни достигнувања ќе бидат постигнати ако луѓето се подготвени своите економски интереси да ги подредат на сè друго. Ова важи, како за поединците, но исто така и за групите и за општеството. Веројатно, притоа, е безначајно дали тоа се случило по пат на надворешна присила или доброволно. Од историски перспективи во Европа предимно биле општества во кои се развивала стопанска и работна култура, што се манифестирала со тоа да се препознаат економските потенцијали и во сè истите да се користат за одржување и развивање на надворешната егзистенција. Оваа "меркантилистичка настроеност на европскиот дух" е постигната благодарение на беспримерно ослободените продуктивни сили, што е и причина за зголемувањето на материјалниот животен стандард.¹ И ова ослободување е исто така она, што ја разликува европската од другите високи култури.

На приматот на економијата денес се колнат не само европските општества. Покрај САД тука се, пред сè, неколку азиски земји кои скоро безусловно се приклониле кон политиката на порастот. Зошто се подготвени некои определени општества во службата на стопанскиот успех да ги стават сите важни животни подрачја и да се обидат стопански да ги престасаат другите нации, тешко може да се

1. Според тука M. Miegel Алхемија на богатството; во Die Zeit, 4.5.1990 стр. 41 ф

одговори. Сигурно изгледа дека оваа подготвеност не прозирегла само од некоја определена организација на стопанскиот систем, од особеноста на политичкото уредување или од особено поволната снабденост со природни ресурси, иако ова може да го унапреди, односно попречи целисното развој на сите продуктивни сили.

Во рамките на Европа беа земјите, пред сè од Западна и Средна Европа, што економски беа мошне активни. Север и Југ, но уште повеќе Исток поставувал најчесто други приоритети². Впрочем и на економската страна во овој регион не ѝ било посветено помалку внимание, но никогаш немаше така високо место на вредност како во Германија. "Во овој регион имаа (и имаат), на пример, недопрените социјални здруженија, роднини и соседи неспоредливо поголемо значење отколку голиот економски успех. Да се има премногу слободно време, и истото да се оддели за уживање во креативното неработење или дури ништо да не се работи, накусо: економски да се биде непродуктивен, беше (и е) тука, во различна степен, израз на животот и во полна смисла на зборот тука неработењето не наидува на осуда."³. "Економската содржина" на поврзување на општеството и стопанската регулатива може, Впрочем, да биде мошне различна. Во стопанските статистики тоа се искажува со повисоки или пониски бројки на продуктивноста. Дури и кога сите земји во светот би стопанисувале во пазарни стопански уредувања, сепак поради тоа би се почувствувал падот на благосостојбата.

Ако во странство стопанската и работната култура во Германија се опише со поимите работна, уредна, точна, дисциплинирана итн. тогаш таквите атрибути со оваа заднина добиваат свое вистинско место на вредноста. Со тоа се мисли на основното човеково расположение, што очигледно постои во германското општество послонно отколку во многу други земји, имено економскиот успех да се смета за најважното мерило на животот.

2. Спореди тука
3. Спореди тука

Стопанскиот успех на Сојузна Република Германија во последните 40 години бил припишуван на силната волја на нејзините луѓе да изградат нова Германија од урнатините по Втората светска војна. Без подготвеност на целото општество не ќе беше остварено германското стопанско чудо и не ќе се одржеше постигнатата врвна позиција во рамките на индустриските земји. И човековото расположение подлега, исто така, на промени со тек на времето. Како што може да расте волјата за стопански подвиг во некое општество, исто така можат да настапат развој што ќе го релативизираат значењето на стопанските сфери. Во Сојузна Република Германија веќе подолго време се забележливи такви движења. Во трендот на историското единствено зголемување на благосостојбата во врска со менувањето на генерациите во понатамошниот развој карактеристична е отсечната промена на вредностите. Стопанскиот пораст како општествено-политичка цел, во меѓувреме го загуби доминантното и одобрувачкото креативно значење. Слободното време, здравјето и заштитата на човековата околина денес играат битно поголема улога отколку во повоениот период.

2. Концепциски основи на пазарното стопанство

2.1. Стилско единство на принципите на организација

По крајот на Втората светска војна политичките носители на одлуки стоеле пред задачата за Германија да создадат нов стопански поредок, а нивните одлуки биле силно определени со концептуалните размислувања. Тоа биле сили што го одбиле ордолиберализмот⁴ и понатамошниот развој на идеите на Müller-Armack и Ludwig Erhard за концептот на "Социјалното-пазарно стопанство" што на новиот стопански

4. Основата на ордолиберализмот е развиена во 40-тите години од страна на германските национал-економисти од Фрајбуршката школа (Freiburger Schule). Во центарот на оваа школа стоело мислење за регулативата, каде што конечно се работело за тоа да се обезбедат слободите на индивидите во сите подрачја на човековата егзистенција

порекок му дале специфична германска карактеристика.

Во текот на последните 45 години германскиот стопански систем значително се изменил. Тој станал комплексен и поразличен и од неговиот претходен концепт делумно дури се одалечил. Социјалното пазарно стопанство од 90-тите години не може повеќе да се мери со критериумите на ордолиберализмот односно да се опфати со 40-те години со развиениот теориски концепт на социјалното-пазарно стопанство. Од друга страна ќе биде погрешно на социјалното-пазарно стопанство на Германија да му се оспори било какво концепциско фундаирање. Исто така и денес германското национално стопанство во голем дел му одговара на идеалот за којшто е создаден поимот "социјално пазарно стопанство". Поради тоа понатаму треба да бидат определени оние концепциски основи, врз кои се потпира непроменет германскиот стопански систем и кои основи како и порано претставуваат важна ориентациона линија за делување на носителите на политичките одлуки.

Концептот на социјалното-пазарно стопанство се базира врз отфрлените идеи од страна на ордолиберализмот дека различните животни подрачја на човекот не егзистираат меѓусебно изолирано. Од овие меѓузависности е изведен постулатот, општествениот систем да се прераспредели со сите негови разгранувања и да се формираат единствените принципи ("стилско единство на принципите на организацијата"), да се создаде таков поредок, тоа е примарна задача на државата односно на државното политичко уредување.

Кај креирањето и развојот на стопанскиот систем се работи тука за едно прашање како ќе се земат предвид нормативните основни позиции на едно општество во стопанската сфера на човековото делување во којашто примарно се работи за стопанската примена на недоволните ресурси. Тука социјалното пазарно стопанство се залага за поредок којшто бара постулатот на економската ефикасност да се усогласи со општествените цели: индивидуални слободи, социјална справедливост и заштитата на природната човекова околина. Целта на социјалното-пазарно стопанство не е максимално зголемување на производството на стоки и услуги, туку таква стапка на пораст на општествениот производ што

на поединецот ќе му овозможи целосен развој на неговите стопански способности со резултати, што ќе произлезат од справедливо најдената распределба и што се подносливи во еколошки поглед.

Социјалното-пазарно стопанство на Германија првин и пред сè е пазарно стопански систем. Тоа е, иако со неколку свои сопствени акценти, ориентирано кон принципите што важат за сите пазарни стопански системи ("економски критериуми на креирањето"). Главна решавачка карактеристика на ова стопанство, а со тоа и неговиот профил, е што отстапувањето од другите пазарно економски системи, настана сепак преку критериумите на обликување, што водат потекло од општествените рамништа. Економските и општествените критериуми на креирањето ќе бидат понатаму дадени во куси црти. Во следните заглава, во коишто ќе бидат претставени најважните уредувања на деловите на социјалното-пазарно стопанство ќе се види од нивното значење.

2.2. Економски принципи на организацијата

Конструктивните елементи на некој пазарно-стопански систем се доволно и често опишувани во економските учебници, така што тука нема потреба да бидат поблиску претставени. Врз нив се базира исто така и германскиот стопански систем. Сепак во Германија конкуренцијата и монетарната стабилност имаат битно поголемо тежиште отколку во поголем број на другите земји на ОЕЦД. Ова важи и за принципот на постојаност, односно предвидливост на стопанската политика.

Регулатива на конкуренцијата (натпревар): без функционалната исправност на регулативата за конкуренција системот ја губи својата отвореност, а со тоа и својата иноваторска сила. Успешната распределба на скромните ресурси кон пазарите на стоката и факторите, исто така, повеќе не се гарантираат. Бидејќи учесниците на пазарот стремат кон тоа да ја ограничат конкуренцијата или дури да ја исклучат, јадрото на државната стопанска политика е во обезбедувањето на функционално исправната регулатива за конкуренцијата.

Стабилноста на цените припаѓа кон ордолибералните

основни убедувања дека треба да се реализира функционално-исправна регулатива на конкуренцијата само преку стабилноста на паричната вредност. Затоа на целта за стабилноста на паричната вредност концептуално се дава повисок ранг отколку на стопанско- политичките цели , како на пр. на стопанскиот пораст, на надворешно-политичката рамнотежа или на целосната вработеност. Целта на стабилноста на паричната вредност прозлегува, според тоа, од поволните социјални праведности, бидејќи високата стапка на инфлација е поврзана со негативните редистрибутивни дејства.

Стабилност на стопанската политика: Постојаната насоченост на државната стопанска политика кон создавањето , одбраната и понатамошниот развој на сеопфатниот регулативен дел на поредокот (политика на поредокот) го исклучува особено државниот ad-hoc интервенционизам. Приватните стопански актери треба да ги напуштат во нивните планирања рамковите услови поставени од страна на државата и со тоа да можат да ги реализираат своите одлуки врз сигурни калкулации.

2.3. Општествено-политички принципи на креирањето

Социјалното пазарно стопанство е многу повеќе отколку механизам пазар-цена дополнет со социјалната политика. Тоа е постојан обид случувањето на пазарите на фактори и стоки да се постави во една општа општествена наменска функција. Тука се потребни конкретни критериуми за проценката според принципите на обликувањето.

Еднаквост на шансите

Пазарно стопанските системи се регулативно дело за стимулација и координација на индивидуалните постигања. Битна претпоставка за целосен развој на индивидуалните постигања е еднаквост на шансите. Пазарите тоа не го гарантираат автоматски. Во социјалното- пазарно стопанство на Сојузна Република Германија оваа задача поради тоа паѓа врз државата , таа да создаде рамковни услови за еднакви шанси, што фактички ги гарантираат еднаквоста на шансите.

Тука тие се разликуваат од либералните претпоставки според кои пазарите треба да бидат оставени сами на себе.

Нагласеното значење на принципот на фактичката еднаквост на шансите во системот на социјалното- пазарно стопанство може да се потврди со многу примери. Така треба да се истакне следното:

- Регулотива на конкуренцијата: само по пат на обезбедување на функционално исправната услужна конкуренција може да се обезбеди никој да не биде исклучен со концентрација на власта или со некоректна практика на пазарот да му ги понуди своите услуги
- Здравствен и образовен систем: во модерното општество да се учествува во стопанскиот живот имаат шанса само тие што се здрави и имаат добро образование. Здравствениот и образовниот систем во Сојузна Република Германија е така формиран што секој, независно од висината на неговиот доход, има целосен пристап во двата овие системи;
- Пазар на работа: индивидуалниот понудувач на работни услуги врз основа на ограничената еластичност на понудата структурно е запоставен во однос на побарувачката на работна сила. Дури преку инструментот на колективните договори за плата е воспоставена еднаквоста на шансите на пазарот на трудот;
- Регионални шанси на еднаквост: идеалот на социјалното- пазарно стопанство е дека секој Германец, независно од неговото конкретно регионално место на живеење мора да има еднакви шанси да го креира својот живот. На пазарите што стремат кон создавање на центри на агломерација мора да им се спротивстави федералната структура , што ќе го попречи создавањето на силни регионални различности.

Социјална справедливост

Основата на материјалната благосостојба на некое општество е успешната конкуренција. Таа може секако да доведе до резултатите што стојат спротивно на претставата за рамноправностите што владеат во општеството. Социјалното пазарно стопанство е поради тоа , обид да ги поврзе меѓусебно принципите на ефикасност и социјалната справедливост . Ова бара активно дејство на државата. Особено треба да се наведат:

- корекцијата на распределбата на приходите дадени од пазарот,
- обезбедувањето на минимален социјален стандард за тие што не можат привремено или за подолго време да учествуваат во работниот процес,
- силната материјална и правна заштита,
- социјалното обликување на процесите на приспособувањето што се покажале потребни во текот на технолошките и стопанските промени.

Конкретно , корекцијата на пазарните резултати се случува по пат на регулативно-политички саканите промени на рамковните услови, односно по пат на директни мерки во рамките на државната политика на приходи и расходи. Во плуралното демократско општество стремењето кон социјална справедливост очигледно е постојан предмет на интензивните политички расправи.

Субсидијарност и солидарност

Принципот на субсидијарноста лежи во основи на претпоставката за самостојност и самоодговорност на поединецот и на помалите социјални формации на општеството (семејство, општество итн). На поединецот не смее да му биде одземено и пренесено на заедницата она што тој може да го даде со сопствена иницијатива; дури тогаш, кога од него ќе биде барано премногу, солидарно на негова страна стапува повисока единица- семејството, групата за самопомош итн.

Организацијата на општествениот систем во Сојузна Република Германија почнува , поради тоа, од семејството и

примарната група , чијашто единственост се состои во личен контакт со членовите и меѓусебната поделба на проблемите и стигнува преку секундарните групи од локален или функционален карактер (општина, професионално здружение, синдикати) па се до државата како сеопфатна политичка заедница. Државата треба да создаде претпоставки и да води грижа за тоа социјалните формации да останат функционално способни.

Принципот на субсидијарноста во СР Германија се здобил со особено силни карактеристики во две подрачја. Во едното подрачје сојузната државна регулатива на Германија довела до поделба на државните задачи на поделните регионални тела од долу па нагоре. Ова пред сè на општините им обезбедува висока мерка на самоуправа и ја осигурува блискоста на граѓаните до државното делување. Другото подрачје , во кое принципот на субсидијарност станал доминантен критериум на обликување, е социјалниот систем. Првин се бара од поединецот да дејствува одговорно. Дури од кога од неговите услуги способностите ќе се бара премногу, настапува солидарна група , а потоа обврските ги презема државата.

Кооперативен федерализам

Германија е федеративна сојузна држава. Сојузот, покраините и општините се три рамништа на коишто се извршува државното делување. Целта на германскиот федерализам во поглед на политичкото формирање на волјата на народот е одмерениот и стабилниот однос на трите рамништа. Ова од една страна ја гарантира уставно силната позиција на Сојузниот совет, како орган на сојузните покраини во законодавната постапка. За сите закони што се однесуваат на сојузните покраини потребна е согласност на Сојузниот совет. За политичката практика можеби од уште поголемо значење е повеќеслојната политичка взаемна игра помеѓу сојузот, покраината и општината. Ова, исто така како кооперативниот федерализам, ја означува формата на взаемното дејство по вертикала (Сојузот кон покраините, покраините кон општините), но исто така и во хоризонтална

насока⁵ (Покраините и делумно општините меѓусебно). Во стопанскиот систем на Германија се конкретизира федералната структура, пред сè, во финансиската регулатива што им ја обезбедува финансиската независност на поделните рамништа во поглед на запазувањето на уставно утврдените задачи.

Демократизација на стопанството

Поаѓајќи од размислувањето, дека сите подрачја на општествениот систем се зависно поврзани, па поради тоа треба да се организираат според единствените принципи на моделирањето, на регулативната политика на државата и се поставува конкретна задача исто така да ги моделира стопанските рамковни услови, така што ќе одговараат на моделот на слободарското демократско општество. Во социјално ориентираното пазарно стопанство индивидуалните слободарски права и правото на содејство не се ограничени на формалните права на договорната слобода како во најголем број на пазарно- стопанските системи. Социјалното пазарно стопанство оди понатаму: тоа претставува обид демократските принципи на моделирањето да се подредат на процесите на одлучувањето во претпријатијата за прозводство, но притоа да не се уништи основата на пазарно стопанскиот систем. Јадрото на демократско обликуваниот стопански живот е соодлучувањето.

Социјална поврзаност на сопственоста

Како кај ниту еден друг принцип на обликување кај социјалната врска на сопственоста, јасна е усилбата на татковците-основачи на социјално-ориентираното пазарно стопанство да покажат трет пат помеѓу социјалистичките и капиталистичките стопански системи. За двата типа на

стопански системи сопственоста врз средствата за производство е конститутивна; во првиот случај тоа е приватната сопственост којашто скоро неограничено ја задржала силата на располагање, а во вториот случај е државната сопственост. За социјалното пазарно стопанство приватната сопственост врз производните средства е исто така конститутивна, но сепак нивната употреба е ограничена. Ова ограничување произлегува од законскиот пат, како и од постојното законодавство. Целта е свесно одговорно ракување со сопственоста, што особено бара да се имаат предвид потребите на другите.

2.4. Регулативна политика помеѓу барањата и реалноста

Економските и општествените принципи на обликувањето, коишто лежат во основа на системите на социјалното пазарно стопанство не биле секогаш реализирани со сите консеквенци. На една страна постојат многубројни нечисти регулативи на конкуренцијата, особено во форма на субвенционирање на нерентабилните стопански гранки. Од друга страна, во текот на последните четири децении дојде до развој којшто во однос на моделот на социјалното-пазарно стопанство е дијаметрално спротивен. Тука треба да се наведе зголемувањето на ограничувањето на индивидуалниот простор за делување во секојдневниот стопански живот по пат на плина на административни прописи или зголеменото потиснување на принципот на субсидијарноста преку социјалниот статус на државата.

Постојат, секако, многу причини за празнините помеѓу регулативативните политички барања и регулативната политичка реалност. Во демократското општество, кон чии истакнати карактеристики им припаѓаат силното нагласување на индивидуата и нејзините политички и стопански права, решаваачко би требало да биде тоа што регулативната политика е мошне амбициозен концепт со кој и самата држава нема да може да се справи, па од неа се бара, од една страна во смисла на демократското создавање на волјата, тесно да соработува со различните групи на општеството, а од друга страна да располага со сила да ги заштити интересите на заедницата спротивно на парцијалните интереси.

5. Во рамките на Сојузот на земјите на кооперацијата постојат точно четирестотини одбори. Покрај координационите органи од посебен вид и важност основан е германски просветен совет за финансиско планирање, конјуктура и наука. Не помалку е интензивна меѓусебната координација на земјите. Тука треба да се истакне и конференцијата на претседателите на влади и стручњаци како и голем број на комисији и одбори, составени од нив.

3. Формирање на делови на регулативата

3.1. Регулатива за конкуренцијата

Ако развојот се смета како отворен, спонтан и зависен процес што не може да се прогнозира, тогаш имаат шанси да опстанат во овој процес само оние општества, што во перманентните промени не се сретнуваат со ограничувања и табуи, туку со отвореност. Систем, во којшто нема место за непредвидливост, нема да успее при трансформација на околната средина. Пазарните стопански системи се отворени системи; тие претставуваат рамка што на општеството му дозволува на новите проблеми, желби и предизвици да реагира "продуктивно". Степенот на отвореноста на пазарната стопанска економија во реалност не само што варира од земја до земја, туку со времето покажува значителни разлики.

Успехот на социјалното-пазарно стопанство не треба да му се припише конечно на околната дека било постојано поотворено во своите надворешни стопански односи отколку најголем број на другите пазарни стопанства. Ниту една од големите индустриски нации не се вклучила толку консеквентно во интернационалната поделба на трудот и не покажала толку висок степен на преплетеност со светското стопанство како Сојузна Република Германија. Трговско-политички Сојузна Република Германија припаѓа кон поборниците на либералната светска трговија, иако се нејзините трговски можности ограничени во рамките на ЕУ. Во подрачјето на интернационалниот промет на капитал и директните инвестиции во Германија веќе подолго време не постои никакво административно ограничување. Исто така и во однос на домашните стопански проблеми Сојузна Република Германија се карактеризира со постојаната висока подготвеност за структурни промени. Тука нека бидат спомнати само големите процеси за структурното приспособување во повоеаниот период како во текстилната индустрија, бродоградбата, така и во индустријата на јагленот и челикот.

Отвореноста на стопанскиот систем не произлегува сама од себе. Таа мора да биде создадена со функционално способната регулатива на конкуренцијата и со стриктната политика на конкуренцијата. Без конкуренција стопанските

системи ја губат својата отвореност, а со тоа и својата иноваторска сила и динамика. Поради секоја иновација, што не ја создал и не ја применил, системот ќе биде однадвор потиснат и прегазен. Законот против ограничувањето на конкуренцијата (GWB) не е, поради тоа, попусто одбележан како основен закон (Устав) на социјалното пазарно стопанство. Оваа карактеристика го изразува нагласеното значење што е дадено на регулативата на конкуренцијата и на политиката на конкуренцијата во социјалното-пазарно стопанство⁶.

Двата најважни конкурентско-политички инструменти на GWB се забраната на формирање картели и контролата на интеграциите. Забраната за формирање картели е насочена против договорите на претпријатијата, што ја ограничуваат конкуренцијата (спогодби за цената, количеството и договорот од некое подрачје). Со контрола на интеграцијата можат да бидат забранети спојувањата на претпријатија доколку со нив ќе настане или ќе се зајакне пазарно-доминантната позиција на истите. Понатамошните инструменти се забрана на вертикалната врска на цените, надзор на злоупотребата врз пазарно владеечките претпријатија и забраната на дискриминација. За реализација на законот против ограничување на конкуренцијата е формиран Сојузен завод за картели како сопственост на надзорната власт. Тој ужива речи си судска независност, а особено е независен⁷ од Сојузната влада кај одлуките за поделните случаи. Во конкуренцијата претпријатијата мораат да го почитуваат понатаму законот против недозволената конкуренција (UGW), што ги обврзува учесниците на пазарот да ги спазуваат "добрите обичаи", што се создадени во стопанството и што се прифатени од страна на правната заедница како дозволени и справедливи⁸.

6. Иднината на германската политичка конкуренција е уште во поголема мерка под влијание на Европската Унија, каде што не треба да се превиди во кој обем Сојузната влада би можела својот офанзивен концепт на конкуренција да го реализира спротивно на дефанзивните членови на Унијата.

7. Одлуките на Сојузниот завод за картели би можеле да бидат проверувани од страна на надлежните органи. Освен тоа постои дозвола за фузија на министерот за стопанство, со којшто можат да бидат укинати одлуките на Сојузниот завод за картели, ако се процени дека е ограничувањето предност за вкупното стопанство или фузијата е оправдана со изразените општи интереси. До сета дозвола за фузија е дадена само во мал број но сепак поважни, случаи.

Како во најголемиот број на земји, исто така и во Сојузна Република Германија определени подрачја во стопанскиот живот делумно не подлежат на режимот на конкуренцијата⁹. Сè на сè дозволените организирања на конкуренцијата претставуваат исклучок. Поголемиот дел на германското стопанство мора да се потврди во националната, европската, односно интернационалната конкуренција. На високиот степен на конкуренција не се спротивставува тоа што во германското стопанство истовремено постои значителен процес на концентрација. Од страна на Сојузниот завод за картели интеграциите на претпријатијата „по правило, се прифаќаат доколку се одржува притисокот на конкуренцијата од странските конкуренти“¹⁰.

Отвореноста не содржи само шанси да се формира сопствен пат, туку содржи и ризик од пропаѓање. Во еден отворен систем не постои наследство, никакво право за одржување на нивото на поседот, туку сè тече и мора постојано да се потврдува, да се приспособува па дури и да се напушти. Пазарните стопански системи, поради тоа, постојано стојат во конфликт со човековата природа, со човековата комодност, со неговиот страв од ризик, со неговата потреба за сигурност и јасна перспектива. Да се држат отворени системите е поради тоа што политичката задача бара од носителот на политичките одлуки во општеството да создаде поудобен пат и да го задолжи како модел на однесување, што бара од граѓанинот (бирачот) висока подготвеност на приспособување, а резултатите вообичаено доаѓаат по подолго време.

8. Така на пр. според UGW се забрануваат рунирачките дампинг цени, клеветење на штета на кредитите, издавање на деловни тајни и реклама на стоки со податоци, со кои се доведува во заблуда.

9. Треба да се наведат пред сè сектори (гранки) на аграрот, сообраќајот, челикот, стопанско снабдување и домување.

10. Така комисијата за монопол, која што треба уште од 1974 година да поднесува извештај до Германското сојузно собрание (Bundestag) за стопанството и работата на Сојузниот завод за картели, утврдила дека не постои причина за грижа за развојот на концентрациите, што треба да бидат набљудувани. Тука да се спореди исто така Е. Kantzenbach политиката на конкуренција на Сојузна Република Германија во: Елементите на социјалното пазарно стопанство, издавач K. Fasbender/M. Holthaus/E. Thiel, Hambyr 1991, стр. 256.

3.2 Регулатива на монетарниот и финансискиот систем

Германската марка се вбројува во најстабилните и најсилните валути на светот; Таа е монетарен анкер на Европскиот монетарен систем. Пред сè можат да се наведат две причини за меѓународната сила на германската марка. Првата е - високото место на вредноста, што е цел на паричната стабилност во Германија, а втората причина се институционалните механизми, што се создадени во 50-тите години, за да се обезбеди постигнување на трајноста на оваа цел.

Високиот општествено-политички консензус во однос на паричната стабилност е во тесна поврзаност со историските искуства на германското население со инфлацијата и со обезвреднувањето на парите. Во почеток на 20-тите години широките народни маси ја загубиле својата целосна заштеда по пат на беспримерната хиперинфлација; монетарната реформа од 1948 година повторно му ја објавила на германскиот народ целосната безвредност на нивните пари и во рајхсмарки сите создадени номинални богатства. Имајќи ја предвид оваа заднина, требаше да се покрене стабилноста на новата германска марка, како најважно мерило на монетарната политика. Во меѓувреме би можело ова историско искуство, поради сознанието за предимствата и состојбите на релативната стабилност на парите, да се помести во заден план. Но крајот пред инфлацијата и обезвреднувањето на парите кај германското население неизбежно постои и денес.

Во највисоките монетарно политички институции се вбројува Германската сојузна банка (Bundesbank). Според законот за Сојузната банка таа самата ја сноси одговорноста за стабилноста на германската марка. Таа е независна во стремението кон оваа цел, значи не е врзана со владините упатства. Таа секако е обврзана, со чувањето на својата задача да ја поддржува општата стопанска политика на Сојузната влада. Ниту една друга централна банка на светот не располага со слична силна позиција во однос на владата како што тоа ја има Германската сојузна банка.

Законски заснованата независност на германската Сојузна банка понатаму е засилена со две понатамошни одредби; Така, таа има право на Сојузот за јавниот имот (сојузна железница, сојузна пошта и други), како и на покраините да им стави на располагање само курсорочни кредити во форма на книговодство и кредити со замена на добра (благајнички кредити) и тоа во рамките на со законот определени највисоки граници. Ставено е резе на финансирањето на дефицитарните буџети, изнудени од нуждата, како што е тоа практикувано во голем стил на пр. по 1914 година со бришење на обврските по пат на откупување со злато. Покрај ова и со пополнувањето на двата највисоки органи на одлучување, Советот на централната банка и Директориумот се избираат според еден така одмерен клуч и за така долг временски период (8 години), што практички не е можно намерното владино кадровско-политичко влијание врз политиката на централната банка.

Погрешно би било да се следи германскиот пример, дека само независните централни банки би можеле да ја гарантираат во висока мерка стабилноста на цените. Една интернационално споредена анализа покажува дека зависните централни банки под инструкции на владата можат да бидат успешни во победувањето на инфлацијата¹¹. Кај овој помал број на случаи се работи сепак за земјите коишто на стабилноста на монетата ѝ даваат високо политичко место на вредноста како во Германија. Прашањето за одговорност, односно независност на некоја централна банка изгледа, поради тоа како второстепено значење доколку владата се реши да ја брани стабилноста на сопствената валута. Решавачко е прашањето колку долго владата - особено во парламентарните демократии - ќе може политички да ја одржи оваа цел. Фактот дека западните индустриски земји често покажуваат битно повисоки стапки на инфлација од Германија, доведува до заклучок дека една земја не е лошо советувана

ако изгради колку што е можно повисок ѕид против притисокот за печатење пари во нужда, а "алчноста" на државата и општеството ги сведува во нормални граници.

Покрај независноста на Централната банка, универзалниот систем на банките е втора истакната карактеристика на германскиот монетарен и финансиски систем. Ниту во една друга земја типот на универзалноста на банката нема најдено толку силна изразеност како во Германија. Во спротивност со системот на поделеност на банките, што владее во англо-саксонските земји и во Јапонија, во којшто банките се битно ограничени во зделките на вложување и кредитирање, додека зделките со ефективни се водат на берзи, германските универзални банки нудат целосен спектар на финансиски услуги. Политиката на сефинансиско работење, што ја следат тие веќе неколку години, ги вклучува дури и услугите, што традиционално потпаѓаат на подрачјето на осигурителното стопанство. Понатаму, голем број на универзални банки располагаат со економски советодавни и друштва за недвижности поради заштита на сопствените кредитни зделки. Во однос на системот на поделеност на банките, универзалниот систем на банките покажува предимства и негативни страни. Предимствата лежат пред сè во сферата на стопанисување на претпријатијата, а ризиците и предностите на трошоците се конкретизираат кај банките. Универзалните банки се поотпорни на конјунктурните колебања и промените во однос на вложувањата на нивните клиенти. Ниту во една друга земја не може да се најдат толку многу банкарски институти со најдобри оценки за бонитетот како во Германија. На клиентите универзалниот банкарски систем им нуди истовремено редица предимства. Тие се состојат, пред сè во подобрата понуда на услуги кадешто, на пример, им припаѓа густата мрежа на филијали на банките. Секако дека постојат конфликти на интереси. Тука треба особено да се истакне карактеристиката на банките каде што потребите на претпријатијата за капитал се задоволуваат по пат на кредит, а не со емисија на вредносни хартии (акции, индустриски облигации). Тоа доведе до таму, што германскиот пазар на ефективна, спореден со земјите што располагаат со поделени банкарски системи, покажува поограничена широчина и длабочина. Впрочем, големината на домашниот пазарен капитал не е стопански важен критериум според алокационите гледишта. Сепак ова се смета за негативна страна кога

11. Според резултатите на една студија на Светската банка земјите со независни централни банки генерално биле поуспешни во совладувањето на инфлацијата отколку земјите со зависна централна банка. Секако дека постојат исклучоци од правилата. Земјите како Јапонија и Сингапур можеле со ист успех да ја совладуваат инфлацијата како и Германија, иако двете централни банки биле зависни од упатствата на своите влад. Word Bank, Policy Research Bulletin, Нов.Дек. том 3, книга 5, стр. 2.

странското финансисрање се врши исклучително со банкарски кредити.

Единствените дилеми против универзалниот банкарски систем произлегуваат од другите размисли: постои латентна, целосно стопански и регулативно-политички мотивирана грижа од големата концентрација на моќта. Во суштина не постои ниту едно друго стопанско подрачје во Германија што врши така големо стопанско влијание како што е тоа банкарскиот систем. Притоа позицијата на моќта на банките се потпира само делумно врз своето многубројно учество во претпријатијата, со својата присутност во надзорните совети, најчесто во акционерски друштва и врз акумулација на правото на глас. Своето заострување овој проблем го добива пред сè по пат на тесните и долгорочно поставени односи помеѓу поодделните претпријатија и "нивните" конкретни банки. Тоа е специфичен германски развој, што допира длабоко во почетоците на индустријализацијата каде што банките прераснале во улога на домашна банка. Оваа позиција им гарантира скоро неограничен увид во потенцијалната сила, стратешкото планирање и инвестиционата моќ на нивните клиенти. Секако дека тие очекуваат, во спротивна насока, домашните банки да им овозможат финансиски простор за игра што е потребен за извршување на планираните инвестиции. Од државно регулативно-политичко гледиште тешко би можело да се оправда таков вид на преплетеност на интереси на банките и претпријатијата. Предимствата, што ги објаснуваат таквите тесни односи не треба, секако да бидат потценети. Тука се вбројува околноста што претпријатијата во стопански тешките времиња со своите финансиски потреби нема да бидат оставени на "цедило". Поголемите кризи случаи во минатото постојано докажувале дека банките - доколку и само делумно под притисок на јавноста - биле подготвени за високи финансиски ангажмани во корист на нивните претпријатија што биле во нужда. Едно понатамошно предимство на потесно и долгорочно поставените банкарски односи, што станало јасно дури во последните години, би смеело да се состои во тоа што менаџерите во германските претпријатија можат да се концентрираат на сопствените задачи, а не е потребно - како во земјите на поделениот банкарски систем - големиот дел од својата енергија да го употребуваат за тоа да се бранат од вистинските или умислените обиди на преземање на

нивните претпријатија (take overs).

Поради тоа, за регулативната политика произлегува централната задача да ги открие опасностите од девијации на германскиот универзален банкарски систем, а не да го забавува. Најважното средство таквите девијации уште во почеток да се запрат е, пак, функционално добра конкуренција. Впрочем, од самите банки зависи како ќе се однесуваат тие кон власта што им припаѓа во универзалниот банкарски систем. Сè додека тие така долго како во минатото се однесуваат национално и стопански целосно одговорно, не постои причина да се извршат основни корекции на германскиот универзален банкарски систем.

3.3 Финансиска регулатива

Финансиската регулатива важи како носечки столб на германскиот федерализам. Таа првин ја регулира вертикално и хоризонтално распределбата на данокот за Сојузот, покраините и општините, соодветно на нивните со Устав утврдени задачи и нивните конкретни стопански способности. Тука настапува хоризонталното финансиско изедначување на покраините и вертикалното финансиско изедначување (сојузни субвенции) поради засилување на општите финансиски сили на послабите покраини.

Хоризонталното изедначување се состои во плаќања од страна на посилените за послабите покраини. Основниот пример на финансиското изедначување на покраините изгледа вака: првин се добива финансиска сила на поодделните сојузни покраини. Таа произлегува од износот на покраинските доходи (вклучувајќи ги и покраините). Финансиската моќ се споредува тогаш со финансиските потреби на покраината. Ова се добива од сојузниот просечен постигнат приход по глава на жител на сите покраини, помножено со бројот на жителите на конкретната сојузна покраина. Сојузните покраини, кај кои финансиската моќ ја има претекорено финансиската потреба, обврзани се на изедначување и треба да извршат уплата. Кај обратната констелација покраината има право на изедначување и добива рефундација. Во рамките на хоризонталното финансиско изедначување на покраините, секоја сојузна покраина треба да постигне најмалку 95% од просечната финансиска моќ на сите покраини. Гаранциската

клаузула обезбедува да не може ниту една покраина, обврзана на рефундирање, да падне под 100% од просечниот покраински приход по глава¹².

Вертикалното финансиско израмнување (Сојузни субвенции) го дополнува хоризонталното израмнување. Тука не се работи за наменски врзание финансиски рефундирања од Сојузот за послабите покраини. Вкупниот износ од ова дополнително рефундирање сега е ограничен на 2% од приходот од данокот на промет.

Моделот на кооперативниот федерализам со насочената финансиска регулатива обезбедува исто така и висок степен на самоуправа и на општините. Во тежиштата на комуналната самоуправа ние вбројуваме исто така и:

- обезбедување на јавните технички услуги во снабдување (вода, струја, плин, комунална хигиена и улично осветлување);
- извршување на културните задачи (школи, понатамошни места на образование, книжарници, театри, музеи итн)
- финансирање на социјалните активности (детски градинки, старски домови, болници, спорт, социјално згрижување и нега на младината), како и
- општинска градежна активност (изградба на улици, станбена изградба, урбанизам и планирање на сообраќајот).

За овие подрачја од непосреден интерес на граѓаните на општината и стојат на располагање сопствените приходи. Таа одлучува како сака да го распредели тој приход.

Од настанувањето на Сојузна Република Германија во постојаниот компликуван политички процес на правата и обврските, задачите и приходите на Сојузот, покраините и

општините, како и и формите на нивната соработка, се усогласуваат секогаш повторно и се приспособуваат на новите услови. И покрај постојаната критика на деталните регулативи, постои широк консензус за тоа дека Сојузна Република Германија има изградено кооперативен федерализам, што претставува разумен компромис помеѓу централистичките државни единици и федеративниот елемент.

Усогласената игра на политичкиот федерализам и социјалното пазарно стопанство решаваачки се одразува врз стопанскиот развој на Сојузна Република Германија. Пазарните стопански системи имаат инхерентен стремеж кон создавање на регионални нееднакости и агломерациони простори. Централистичките држави стремат кон тоа оваа нерамнотежа уште повеќе да ја засилат во корист на својот политички капитал. Ако овие стремежи во Сојузна Република Германија можат да бидат реализирани само во незначителен обем, тогаш тоа е пред сè врз основа на нивната федералистичка структура. Повисок пример на германскиот федерализам се еднообразните животни услови во целата земја. Тоа е запишано во Уставот¹³. Оживотворувањето на овој модел во политичката практика доведе до тоа што понудата на јавните добра - од сообраќајните преку образовните институции до културните установи - да биде иста во сите сојузни покраини. Не постои ниту една поголема западна индустриска земја која располага со така одмерена регионална структура во однос на стопанската моќ и животните прилики како Сојузна Република Германија. Оваа оконост не треба конечно да ѝ се припишува на германската финансиска регулатива.

Федеративната структура на Сојузна Република Германија конечно доведе до една особеност, која во таа форма не постои, односно не е изразена во другите индустриски земји. Тоа е конкуренцијата на сојузните покраини за поупспешна политика на индустриските населби. Ниту една

12. Тука спореди ги Уставните членови 72 и 106.

14. На некои покраини им успеало да го држат чекорот само по цена на натпросечното задолжување. Овој срам треба сепак повеќе да се припише на федералниот одолку на околноста, дека по Втората светска војна биле повлечени нови внатрешни граници помеѓу покраините, кои што од стопанско гледиште во секој случај немале смисла.

влада на некоја сојузна покраина не може да си дозволи подолго да заостанува зад другите сојузни покраини. Таа би морала постојано да се правда пред своите сопствени бирачи, како и пред поуспешните покраини обврзани за финансиско рефундирање¹⁴.

3.4. Школски систем

Способноста на едно национално стопанство во голема мерка зависи од квалификацијата стручноста на нејзините луѓе. Сојузна Република Германија располага на ова подрачје со интернационално високо ниво на квалитет. Тој се базира врз способниот школски систем.

Од економски аспект на школскиот систем му припаѓа задачата да ги создава оние стручни квалификации, што се потребни за стопанскиот развој. Техничкиот напредок и зголемената интернационална поделба на трудот условиле стручните барања не само да се менуваат, туку сèкупно значително да се зголемуваат. Во Сојузна Република Германија е правен обид овој развој да биде справедлив преку што е можно пошироко поставеното и фундираното основно образование на младината.

Општо-образовните училишта даваат само мошне тесен обем на знаења што може да се дополнително со професионалната работа. Кај нив во прв план стои образованието на учениците и целосниот развој на нивната личност¹⁵.

Со посебно квалитативно рамниште се здобива СР Германија по пат на дуалниот систем на професионалното образование, што е дополнет со голем број на професионални стручни училишта, академии итн. Ниту една друга земја споредено по форми и содржини, нема таков професионален образовен систем.

Карактеристично за дуалниот професионален образовен систем е временската/стручната врска на стручно-практичното образование во некое претпријатие или училишно место надвор од претпријатието со стручно-теоретски ориентираната настава (делумно временски) во стручното училиште, што по правило се посетува еден или два дена неделно со 8 до 10 часови настава¹⁶. Задача на стручното училиште е исто така да се прошири општото образование на учениците, земајќи ја предвид и нивната професионална насоченост. Околу 60% од наставата во стручните училишта отпаѓа на стручната настава, а 40% на општо-образовната настава. Целта на стручното образование е на младите да им се даде широко поставено стручно образование за да се надоградува врз тоа врвно стручно образование со постојана специјализација. Таа треба понатаму да дава основа за постојаното стручно усовршување, што на поединецот му овозможува да се приспособи кон техничкиот, стопанскиот и социјалниот развој и во професијата да напредува.

Образованието во моментот се одвива во 450 државно признати образовни професии (занимања) за кои се утврдени сојузно единствени најниски барања. Стопанството, синдикатите и државата влијаат врз развојот на образовните прописи и го контролираат нивното запазување во претпријатијата и стручните училишта. Споредено со другите форми на стручното образование, особено со стручните училишта со полно школско работно време, школувањето во претпријатијата и стручните училишта е најчесто избирача форма на професионалното квалификување. Во моментот 70% од една генерација се образува на овој начин.

За стопанството дуалниот систем на стручното образование е сврзан со високи трошоци. Заедно со мерките на професионалното усовршување 1990 година се потрошени 83 милијарди ДМ; тоа е 3,2% од бруто националниот производ.

Германските високи школи по Втората светска војна не успеале понатаму да го задржат некогашниот висок углед како места на истражување и образование. Односот на

15. Ова особено важи за гимназиите. Во реалните и основните училишта напротив веќе се изучуваат конкретни технички предмети, што подоцна се употребуваат во професионалниот живот.

16. Местата на школување за производни занимања обично се организираат и издржуваат по правило со државна помош, со помош на претпријатија и занаетчиски комори.

општеството и универзитетите веќе подолго време е нарушен во Германија; дистанцата помеѓу нив станала премногу голема. Истражувањето е префрлено во значителен дел од високите школи во научните установи, во големите истражувачки институти и претпријатија. Исто така нивната образовна функција е само ограничено погодна за високите школи. Квантитетот стои пред квалитетот. Се школуваат премногу студенти. Времето на школување е мошне долго, а образовните содржини не одговараат на потребите на практиката. Сеопфатната реформа на германското високо школство веќе стана потреба.

На подрачјето на професионалното усовршување Сојузна Република Германија располага со високостручна и квалитативна понуда, добро приспособена кон барањата на работниот свет. Додека во многу други земји системите на образовното усовршување ја превземаат претежно функцијата на професионалното прво образование, понудата за усовршување во СР Германија е битно посилно насочена кон приспособувачкото квалификување, што е императив на брзите технолошки промени. Мерките на усовршувањето ги сноси главно стопанството.

Покрај мерките на образованието и усовршувањето постојат уште мерки на преквалификување. Тие се финансираат од придонесите за осигурување во случај на невработеност и треба да ги зголемат шансите на технолошкиот вишок настанат со техничкиот развој по пат на додатното школување истиот да се здобие со друга професија (занимање). Со растечката невработеност во 80-тите години значително се проширени мерките за преквалификување.

3.5. Регулатива на пазарот на трудот: Автономност на колективните договори и политиката на пазарот на трудот

Германскиот пазар на трудот силно се карактеризира со автономијата на колективните договори и со активната државна политика на пазарот на трудот. Зад овие два "шлагворта" стои соодветна обемна регулатива, по пат на којашто во значителен обем е ставена во сила "слободната

игра на силите" на пазарот на трудот. Тоа се објаснува со принципот на нееднаквоста што владее на овој пазар помеѓу понудата и побарувачката, а мерките во полза на индивидуалниот понудувач на работни услуги стануваат потреба¹⁷. Тука треба да се додаде дека германскиот пазар на трудот - посилно од другите пазари на добра и фактори - се карактеризира со историскиот развој што делува спротивно на неограничениот либерализам во работните односи. Треба да се потсети пред сè на германското работничко движење, на католичката социјална наука, на инфлацијата и светската стопанска криза во 20-тите односно 30-тите години, како и на конкуренцијата на планските стопански системи во повоениот период.

Автономија на колективните договори

Автономијата на колективните договори со право е означена како "Magna Charta" на германската работна регулатива. Таа е определена со две основни идеи: едната е дека работниците треба да бидат доведени во положба да можат своите интереси колективно да ги штитат во однос на работодавателите; другата е дека формирањето цени на пазарот на трудот треба да остане надвор од влијанието на државата.

Колективното застапување на интересите заради зачувување и унапредување на условите за работа и стопанисување претпоставува право на создавање на коалиција. Ова право е загарантирано во Уставот со членот 9. Автономијата на партнерите од колективните договори во однос на државата се обезбедува со законот за колективните

17. Структурни разлики помеѓу понудата и побарувачката на пазарот на трудот произлегува од различниот еластичитет. Спротивно на претпријатијата работничкот-поединец не може да "чека", тој мора да го понуди својот труд. Неговата позиција при преговори со тоа е послаба од онаа на работодавачот. Со тоа е тесно поврзана неговата нетипична реакција на понуда. Тој не ја стеснува работната понуда, кога ќе му се намали платата поради поголемиот понуда од побарувачката. Многу повеќе, тој се обидува по пат на зголеменото работно ангажирање да делува спротивно на намалувањето на платата. Освен тоа трошоците за приспособување кон пазарот (промена на местото на живеење, занимање) се многу високи, отколку што би можел постојано да функционира беспрекорно пазарниот механизам.

договори. Иако би можел да биде изменет со просто парламентарно мнозинство, овој закон фактички ужива уставно правен квалитет¹⁸. Кај преговорите за колективни договори државата е обврзана на неутралност¹⁹. За креирање на автономијата на колективните договори од битно значење е работно-правното законодавство. Определените подрачја како на пример правото за работна борба настануваат целосно преку правото на судијата, а другите подрачја само во значителен дел, како на пример, заштитата од откази, планот за социјални услуги или грижата за старите лица од страна на претпријатијата.

Колективната заштита на интересите на работниците се одвива преку Германскиот Сојуз на синдикатите, организиран по сектори во 17 пооделни синдикати²⁰. Тие се партиско-политички независни. Спротивно на нив стојат 46 секторски, односно гранковно ориентирани индустриски здруженија. Нагласка на годишните преговори за колективните договори дава таканаречената "водечка рунда за платите" во неколку одбрани стопански сектори. Тука договорените заклучоци за тарифите за останатите синдикати и за индустриските здруженија навистина не се задолжителни, но фактички ја означуваат рамката за преговори во другите тарифни подрачја (подрачјата на кои се однесуваат колективните договори)²¹. Оваа постапка води целосно кон грански рамномерна и регионално помалку издиференцираната политика на платите. Развојот на оддалечувањето на факторите за исплата врз основа на различниот секторски

продукционен развој во Германија се одржува постојано и за подолг временски период.

Сите тарифни преговори (преговори за колективните договори) не водат веднаш кон успешно склучување на истите. Мерките на борбата во форма на штрајк и поместување на штрајкот од еден дел на фабриката во друг се сметаат од страна на синдикатите и здруженијата на работодавателите сепак само како *Ultima ratio* на работната борба. Претходно се вклучува повеќесложна постапка за порамнување. Исто така и ова останува во надлежност на партнерите од колективните договори. На државата ѝ се доверува само правото да служи како неутрален посредник во тешките конфликтни ситуации. До конечниот неуспех на постапката на порамнување постојат за двете страни задолжителна обврска за мирување.

Со колективните преговори постигнатите тарифни заклучоци во претпријатијата важат како најниските (минимални) услови. Тие можат на ниво на претпријатие по пат на преговори да бидат дополнети односно подобрени.

Тарифната политика во претпријатијата се извршува во рамките на границите на соодлучувањето, утврдени според законот за регулативата на претпријатијата. Потоа може помеѓу Советот на претпријатието, како застапник на интересите на работниците на некое претпријатие, и раководството на претпријатието да се склучат работни договори (договори во тоа претпријатие). Советот на претпријатието не е никаков орган на синдикатот, туку самостојно претставништво на сите вработени во претпријатието според законот за регулатива на претпријатијата. Тежиштето на тарифната политика на претпријатијата ја чинат социјалните издатоци на претпријатието, како и правата на соодлучување на вработените при воведување на нови технологии и нови работни постапки. Договорите во претпријатијата не можат да ги ставаат вон сила важечките тарифни договори. Најважната форма на едностраните, доброволните работни услови се додатоците кон тарифните плати (платите постигнати со колективни договори). Тие вообичаено делуваат флексибилно во релативно вкочанетиот систем на тарифните договори, односно како свртување кон чинителите на цените на определените пазари. Искуствата секако не го потврдуваат

18. Во оваа смисла споредлив е законот за колективните договори со законот за Сојузната банка (Bundesbank). Независноста на Германската сојузна банка би можела исто така да биде укинута со одлука на Бундестаг-от со просто мнозинство. Сепак автономијата на Германската сојузна банка важи за "недопирлива".

19. Ова не важи за дискусија за колективните договори во јавните служби. Тука државата е работодавач, а со тоа и партнер во преговорите за колективните договори.

20. Покрај Синдикатите, здружени во Германскиот сојуз на синдикатите постојат редица други синдикати, коишто немаат некое поголемо значење.

21. Пооделните области на колективните договори се наскладно регионално расчленети. Вкупно постојат 3000 грански територијални подрачја и исто толку колективни договори.

ова мислење. Додатоците кон платата над оние во претпријатијата се зголемуваат приближно со иста стапка како и платите од колективните договори. Во време на рецесија платите, што се над можностите на претпријатијата, постигнати од страна на синдикатите со колективните договори, се компензираат со укинување на доброволните додатоци. Германските претпријатија многу ретко го користат тоа (ефектот на спуштање на резето).

Државна политика на пазарот на трудот

Две важни подрачја на државната политика на пазарот на трудот се законодавството за заштита на пазарот на трудот, а во потесна смисла политиката на пазарот на трудот со цел за целосна вработеност.

Законодавството за заштитата на трудот во тек на времето доведе до скоро перфектната правна сигурност на работниците во однос на опасностите по здравје од работниот живот и социјалните последици од здравствено условените изостаноци од работа. Работното право на СР Германија тука станало широко социјално право. Најважните подрачја на регулативата се:

- Работна заштита во потесна смисла: несреќа, здравствена заштита, работно време (распоред на работното време);

- понатамошните исплати во случај на болест, заштита од откази и заштита на работното место;

- заштитата на определените групи работници: младина, работници дома (работа по сит системот), инвалиди како и мајки.

Важна улога законодавството им дава на работните судови, коишто законските одредби во значителен обем ги имаат прецизирано и понатаму развиено. Од 80-тите години има тенденција работната заштита да се прошири врз работното место - составен дел на заштитата, особено по пат на создавање заштита од отказите (Заштита од неоправданите отпуштања), односно по пат на подобрување на регулативата за отпремнина.

Втората задача на државната политика на пазарот

на трудот произлегува од барањата за целосна вработеност. Конкретно, целта е во тоа што по пат на подобрување на транспарентноста на пазарот на трудот, како и стручната работна мобилност (флексибилноста) на работниците да се зголеми шансите на поединецот да учествува во работниот живот. Тука е широко развиен мрежестиот инструментариум. Треба да се наведат мерките за работно посредување, работно и професионално советување, како и унапредување на образованието и мобилитетот. Понатаму претпријатијата и работните организации можат да добијат финансиски средства под определени услови за задржување на загрезени работни места, како и за создавање на нови работни места.

Во случај на невработеност, односно неспособност на работодавателот да врши исплати, се користат средствата од фондот за невработеност, односно средствата предвидени за стечаи. Висината на износот за невработеност изнесува просечно две третини од последната достигната нето плата. Времениот период на ова право зависи од траењето на вработеноста во претходните години, како и годините на староста на подносителот на молбата. Долната граница е 156, а највисоката граница е 832 работни дена²².

Резиме

Пазарот на трудот е она подрачје во кое се највидливи разликите помеѓу пазарното стопанство, организирано според неолбералниот принцип и социјалното пазарно стопанство. Механизмот пазар-цена не ја определува висината на факторот на платите, а со тоа и висината на обемот на вработеноста, туку синдикатите, здруженијата на претпријатијата и државата. Впрочем тоа се актерите со конкретни групноegoистички, политички и социјални цели. Главните актери не се наоѓаат надвор од секоја економска рационалност, сепак истата не е нивна единствена мерка.

Автономијата на колективните договори се базира врз широкиот општествен консензус. Таа ја произведува приближната еднаквост меѓу договорните партнери.

22. За одделни групи работници, како на пр.: сезонски работници, почетници (приправници) и тн., важат правила со одредени отстапувања.

Поделбата на борбата тече во една разумна постапка, а самите договорни странки - посматрајќи го вкупниот временски период - се однесуваат меѓусебно разумно. Меѓу западноевропските земји Сојузна Република Германија е земја со најмал број денови во кои се штракувало.

Политиката на пазарот на трудот има постигнато рамниште чиешто понатамошното надградување изгледа дека не би имало смисла. Од една страна разликата помеѓу конкурентската и неконкурентската способност би стремеле кон нулата; од друга страна изгледа дека е прашање дали би можела високата стапка во структурната невработеност, што се создала во 80-тите години и покрај високиот стопански пораст, да биде значително намалена по пат на послатна примена на традиционално работните стопански политички инструменти. Во врска со зголемувачката невработеност во последните години сè повеќе се укажува на високата нефлексибилност на германскиот пазар на трудот, на ограничениот обем на работно пазарната политичка диференцијација, како и на висината на трошоците на платите и споредните платни трошоци. Поправо, со тоа се допрени три подрачја преку кои се дава повод за критичка дискусија на германскиот систем.

3.6. Систем на соодлучување

Соодлучувањето во Германија има долга историска традиција. Додека во 19-иот и во првата половина на 20-иот век било насочено кон подобрување на правната и економската позиција на работниците на работното место, во рамките на социјалното пазарно стопанство тоа е изградено во сеопфатен систем на демократизацијата на стопанскиот живот. Германскиот систем на соодлучување битно се базира врз соодлучување без капитална форма. Тоа значи такво соодлучување, што се потпира врз работа во зависна несамостојна позиција. Правата за соодлучување врз основа на учеството во капиталот на работниците во претпријатијата, играат спротивно на тоа, подредена улога. Според германското право за соодлучување треба да се прави разлика помеѓу

соодлучувањето во фирмите (фирма = мали и средни претпријатија) и претпријатијата²³.

Соодлучувањето во фирмите важи за претпријатија во СР Германија што вработуваат најмалку 5 постојани работници со право на избор. Според законот за фирмите работниците имаат право на соодлучување и степенесто учествување преку избраните совети на фирмите, особено:

- присилно право на соодлучување (право на вето и согласност) за социјалните прашања;
- степенести права на соодлучување за кадровските прашања (вработување, откази);
- права за информации, советувања и учество во решавање на стопанските прашања на фирмата.

Соодлучувањето во претпријатијата е ограничено на капиталот на друштвото, со исклучок на Монтан-индустријата²⁴. Тоа се состои во институционализираното учество на работничкиот претставник во надзорните одбори, а со тоа и во одлучувањето на раководството на претпријатието за целите на претпријатието и за погодните мерки за постигање на тие цели. Оваа форма на соодлучување им отвора на работниците можност да ги вградат своите интереси при утврдувањето на концепцијата на претпријатието; истовремено работниците стануваат целосно одговорни за политиката на претпријатието.

Обемот на соодлучувањето зависи од големината на капиталот на друштвото. За капиталот на друштвото до 2000 вработени предвидено е учество на една третина на претставниците на работниците во надзорните одбори. Во сите поголеми друштва на капиталот постои паритетно учество на работниците, каде што на претседателот на надзорниот одбор му останува правото, неговиот глас да се брои како два гласа на страната на капиталот при конечната одлука.

23. Разграничување помеѓу соодлучување во фирмите (се мисли на мали и средни претпријатија) и претпријатија не може секогаш точно да се направи. Тоа во принцип зависи од целта на конкретната институција: фирмата (мало и средно претпријатие) служи на некоја работно-техничка цел, а претпријатието го следи стопанството.

24. Кон Монтан-индустријата припааат рударството како и индустријата на железото и челикот.

Еден чекор понатаму оди "Монтан-соодлучувањето" за претпријатијата од рударската индустрија, како и за претпријатијата од индустријата за железо и челик, доколку се тие организирани како акционерски друштва, друштва со ограничена одговорност или рударски синдикат. Овој модел на соодлучување, што потекнува од сојузничките основи, го укинува правото за конечната одлука да биде на страна на капиталот. Работниците и учесниците - сопственици делегираат ист број на членови во надзорниот одбор. Тука е и еден неутрален член, преку кого страните мораат заеднички да се усогласат.

Со законската регулатива на претпријатијата и со законот за соодлучување, правата за соодлучување на германските работници постигнале ниво, со кое одвај можат да се подобрат без да се менува во своите темели пазарниот стопански систем. Кај понатамошното проширување на соодлучувањето, гаранцијата и надлежноста на одлучувањето не би биле повеќе во едно лице, тоа значи дека сопственикот на капиталот би морал да гарантира за одлуките, што се донесени од страна на претставниците на работниците²⁵.

Од формално правна регулатива на соодлучувањето треба да се оддели практиката на соодлучувањето, во фирмите и претпријатијата. Тука не треба да се испушти од вид, дека како кај работодавателите исто така и кај работниците постои сеуште ментална воздржаност во однос на партнерската соработка.

3.7. Социјална регулатива

Социјалниот систем на Сојузна Република Германија се базира врз принципите на социјалниот државен статус,

25. Во потегот на развојот на новите производни концепции, кои што се базираат врз новите системи на работа и организација во работниот производен процес, како на пример "lean production", дискусијата за соодлучување во последно време сепак доби поттик. По пат на префрлање на одговорноста на најниско хиерархиско ниво со укинувањето на поделбата на трудот во корист на организираниите работни групи се засилува и самата одговорност на поединецот, а со тоа се згледува правото на соодлучување. До сега следената демократизација "од горе" се дополнува со демократизација "од долу". Тука спореди го исто така М. Helfert-овиот Закон за претпријатија, нови форми на рационализација, "Lean production", во: WSI-соопштување.

солидарноста и субсидијарноста. Социјалниот државен статус се изведува од членот 20 од Уставот дека Сојузна Република Германија е демократска и социјална сојузна држава. Социјалниот државен принцип го легитимира законодавецот да делува ефикасно и во социјална насока. Овој принцип му ги налага основните задачи на законодавецот.

-за израмнување на социјалните спротивставености, а со тоа да се грижи за социјалната справедливост и
-за создавање и одржување социјална сигурност на граѓаните²⁶.

Целта на социјалниот статус на државата не е сеопфатно опслужување и грижа за луѓето. Напротив, солидарноста и субсидијарноста го обврзуваат поединецот-граѓанинот на солидарно социјално однесување, особено на индивидуалната и колективната самопомош, како и на давање социјална помош. Принципот на субсидијарноста го става дури поединецот и семејството во центар на социјалниот систем. Државното делување е дури тогаш, кога е неизоставно. "Ако поединецот не може да си помогне сам на себе, тогаш треба првин да помогне неговото семејство, соседите, група за самопомош, слободните добротворни друштва и, конечно, државните институции"²⁷.

Карактеристично за германскиот социјален систем е организациска сложеност на носителите на осигурувањето. Не постои единство на осигурувањето, ниту по содржина ниту по форма, туку сложеност на државните носители, установи со самоуправување и здруженија за заедничка корист. Државата поставува рамковни услови за делување на поделните носители. Така, на пример, кај социјалното осигурување можат осигурениците и работодавачите сами да управуваат преку своите собранија на застапници и претседателства. Осигурениците определуваат во "социјалните избори", кои кандидати, односно општествени групи, треба да ги застапуваат нивните интереси во собранијата на претставниците.

26. M. Wienand, Социјални системи и социјална работа во СР Германија, Франкфурт 1988, стр. 8.

27. Тука спореди ја стр. 17

Системот на социјалното осигурување се базира врз следните три столба:

- социјално осигурување со пензиското, здравствено, осигурувањето во случај на несреќа, невработеноста и осигурувањето за нега;

- помош и компензациони исплати, пред се детскиот додаток, парите за наемнина на стан и за воспитување, како и додатоците за определени инвалидизирани групи лица и

- социјална грижа во форма на помош на младината, здравствена и социјална помош.

Од овие три форми на помош, социјалното осигурување е најзначајно. Тоа е организирано според принципот на осигурувањето. Осигурениците уплатуваат придонес за пензии и придонес за случај на невработеност. Со тоа здобиваат свои права на истиот - кај пензиското осигурување и осигурувањето за невработеност според принципот на справедливост на додатоците, а кај здравственото осигурување - според критериумите за солидарната безбедносна медицинска потреба. Кај помошите и компензационите исплати и социјалната грижа во прв план стои потребата за социјална справедливост.

Пензиско осигурување

Со пензиското осигурување се осигурени, по сила на законот, лицата кои добиваат плата врз основа на вработеност. Кај пензиското осигурување се земаат сепак предвид само примањата до одредена висина, што секоја година повторно се утврдува соодветно на општите движења на платите. Во 1995 година оваа сразмерна граница на придонесот изнесуваше 7800 ДМ месечна заработка. Примањата на некој осигуреник, што се над овие примања не се оптоварени со придонеси за осигурување, ниту пак имаат влијание врз висината на идната пензија. Самостојните стопанственици (индивидуални) имаат право да пристапат кон законското пензиско осигурување.

Финансирањето на пензијата се врши во таканаречената "постапка на пренесување" и се обезбедува така, што работникот и работодавачот плаќаат по една

половина од придонесот. Ако придонесите не се доволни за да се врши текушото исплатување на пензиите, постои обврска на Сојузната влада да доплатува. Важната карактеристика на законското пензиско осигурување е динамизирањето, воведено во 1958 година, односно годишно усогласување на пензијата со општиот пораст на платите. Со тоа не треба да се одржи во просек само животниот стандард, постигнат во работниот век, туку пензионерите учествуваат во развитокот на продуктивноста и во тековниот пораст на приходот.

Законското пензиско осигурување е основно осигурување. Тоа во нормален случај е скоро доволно за да се одржи стандардот во староста. По 45 години осигурување нето пензијата достига 70% од последните постигнати работни примања. Во сè поголема мерка законската пензија се дополнува со износи на осигурување од страна на претпријатијата (пензија од претпријатие) по пат на приватното животното осигурување.

Здравствено осигурување

Кон законското здравствено осигурување припаѓаат сите работници до определена граница на примања, што секоја година повторно се утврдува²⁸. Придонесите ги уплатуваат работниците и работодавачите во еднакви делови, а за невработените Сојузниот завод за работа. Придонесите од пензии, што треба да се платат, се плаќаат по половина од носителот на пензиското осигурување и од пензионерите. Осигурителната заштита е сеопфатна, т.е. таа се протега на сите мерки на медицинската грижа, вклучувајќи ги мерките што служат на рано дијагностицирање, заштита која не е временски ограничена.

Кај изостанување од работа условено од здравствени причини понатамошната исплата на платата во полн износ ја гарантира претпријатието до 6 недели. Потоа се приклучува исплатата на здравствените пари од здравствената каса

28. Основницa за плаќање на здравственото осигурување во 1995 кај Монтан-Индустијата била 5850 ДМ.

29. По овој временски период продолжува социјалната помош за грижа.

(болесничка) до 78 недели во рок од три години³⁰. Улогата на приватното здравствено осигурување се ограничува предимно на оној круг лица, кои не подлежат на законската обврска на осигурување, значи се однесува на примателот на повисока плата и на самостојните работници. Исто така овој круг на лица има право да пристапи кон носителите на законското здравствено осигурување (каса). Нешто повеќе од 90% на германското население припаѓа кон законското здравствено осигурување; 8% се приватните осигуреници. Групата на неосигурените постојано се стеснува и изнесува само 0,3% од населението³⁰.

Придонеси за помош и компензација

Со придонесите за помош и компензација, што се финансирани од даночните средства, треба да се следат определените социјално-политички цели односно да се остварува социјалната справедливост. Најважните придонеси се придонесите за детските додатоци, придонесите за воспитување и наемнината за стан. Во групата на корисниците на компензационата помош спаѓаат оние слоеви население, на кои им е сторена неправда со војната, со прогонување и со акти на насилство.

Социјална грижа

Социјалната грижа претставува обменен систем на социјална помош, што му се гарантира на поединецот без претходното плаќање на придонеси, доколку тој дошол во положба на потреба, што тој самиот не може да ја надвадеде. Овие социјални додатоци во однос на државните социјални додатоци и осигурувања се помош од понизок ранг; тие ја исполнуваат функцијата "мрежа под мрежа" од повисок безбедносен систем на социјалните осигурувања и помош. Обемот и видот на помошта, којашто може да се состои од лична, парична или стручна зависа секогаш од случај до случај. Во поголем број на видовите помош, молителот има право на истата. Исто така и странците кои престојуваат со дозвола

на сојузното подрачје, имаат право да бараат помош за животна издршка, здравствена помош и помош за нега.

Особена карактеристика на социјалната грижа е взаемното делување на јавната и слободната добротворна нега. Во слободна добротворна нега спаѓаат доброволните организации и здруженија на хуманитарна основа, што имаат поставено задача да даваат помош на луѓето во нужда и за таа цел создале многубројни установи, како болници, социјални центри, советувајќи итн. Дополатоци за социјалната грижа како и тие од носителите на добротворната нега се финансираат од средствата на данокот.

Слаби места и опасности

Системот на социјалната безбедност значително придонел за тоа, целта на социјалната праведност да може пошироко да се развие во рамките на социјалното пазарно стопанство. Социјалното осигурување, додатоците за згрижување и дополнителните додатоци во својата меѓузависност создаваат мрежа на социјална сигурност, која што сите групи на население ги штити и од побитните животни ризици. Нешто над 30% од бруто општествениот производ е употребен во последните години за овој систем.

Како и сите други општествени подрачја и социјалниот систем мора постојано да се проверува по прашањето на погрешниот развој и потребата на приспособување. Погрешниот развој, што го прави овој систем повеќе години е токму обемното проширување на социјалниот државен статус на товар на солидарноста и субсидијарноста. Кога на почетокот било утврдено дека социјалниот систем се базира врз овие три принципи на креирање, со ова во стварност се илустрираат конкретно политичките интенции на политичките партии, но не и реалноста на 90-тите години.

Во конкурентската борба на политичките партии за добросостојба ги користат бирачите. Правните барања на граѓаните за социјални додатоци силно се зголемија во изминатите децении. Одговорност на поединецот во поглед на претпазливост за своето сопствено постоење се ограничува, по правило, на склучување на додатно приватно осигурување.

30. Сојузно Министерство за труд и социјална регулатива, Преглед стр. 72.

Роднините се вклучуваат само во " социјално подобрената форма" за плаќање како потпора на своите блиски , а главниот товар го снесат осигурителните друштва. Солидарноста се повеќе и повеќе се редуира на државно пропишаната солидарност. Но сепак во големите колективи, спротивно на помалите групи , каде што недостига социјалната контрола на членовите за добиените додатоци, расте склоноста за уплатените износи да се извлечат што е можно повеќе додатоци. Незамисливото, дури сомнително остварување на правата за помош сигнализира со сета своја јасност на еден процес на фактичка несолидарност.

Социјалниот статус на државата, субсидијарноста и солидарноста не се повеќе во рамнотежа. По 40 години на државната социјална политика нивниот однос мора повторно да биде дефиниран во корист на субсидијарноста и солидарноста. Од овој политички простор не треба првин да се очекуваат такви поттици, бидејќи ниту една партија не би сакала да биде изложена на приговори дека ја уништува социјалата. Партиите по неколку години ќе бидат присилени да преземаат ригорозни мерки, бидејќи веќе денес се достигнати границите на финансирањето на социјалната помош. Имајќи го предвид екстремно неповолниот демографски развој во Германија може да се предвиди не само обемот на услугите, туку исто така мора да се обмисли темелно и распределбата на товарот. И треба да се предвиди дека во текот на ова преориентирање на принципот на социјалниот статус државата мора значително да оди назад и да даде поголема тежина на сопствената одговорност³¹.

31. Кај претпоставеното вкупно население односот на младината (до 20 години) и работно способното население (20 до 60) покажува тренд на лесно опаѓање, додека односот на населението над 60 години старост во однос на активното население се влошува од 36% во 1990 година на 77% во 2030 година (сите податоци од бившите сојузни покраини). Принциплите на солидарност, што во пензиското осигурување ја наоѓаат својата конкретизација и во договорот на генерациите, а во законското здравствено осигурување ќе се одрази во плаќањата, зависат исклучително од приходот, ќе бидат погодени во јадрото со овие движења. Во средината на 80-тите години кај пензиското осигурување на двајца, кои го уплатувале ова осигурување, бил еден примател на пензија, така што во 2030 година според статистичкиот просек ќе биде еден пензионер, кој ќе треба да биде финансиран од еден, што уплатува за пензија. Кај здравственото осигурување треба да се смета, имајќи го предвид зголеменото учество на стари луѓе, со експанзија на трошоците, што кај помладите генерации ќе предизвика оддалечување од идејата за солидарност и ќе го поттикне развојот на новите форми на осигурување, специфични за конкретни групи.

4. Социјално пазарно стопанство како можна ориентациона рамка за реформската политика на земјите во транзиција

4.1. Проблеми на преносливоста на стопанските системи

Социјалното пазарно стопанство на Сојузна Република Германија во изминатите 40 години во споредба со другите се покажа како успешен стопански систем. Прашањето е поблиску кон тоа, дали овој систем би можел за неколку земји во транзиција да претставува макар ориентациона рамка за сопствениот процес на барање. Пред да се пријде кон ова прашање, изгледа дека има смисла во вид на тези да се утврдат неколку основни факти во врска со можноста за пренесување на стопанските системи.

1. Не постои никаков единствен пазарно стопански модел:

стварноста е обележана со пазарно стопански плурализам

Како што покажува примерот на земјите од ОЕЦД-, пазарно стопанските системи на овие земји имаат - и покрај принципијелното заедништво - сопствен конкретен профил. Ова исто така важи токму за успешните пазарно стопански земји како САД, Јапонија и Германија. Поимот пазарно стопанство се препрфлува примарно на апстрактните принципи од регулативата и управувањето со стопанскиот систем; своето конкретно обликување тој сепак го доживува дури по пат на конкретниот општествен систем на една земја. Претставата, дека за земјите во транзиција постои задолжителен пазарно стопански модел, стои со тоа очигледно во спротивност со реалноста.

Уште пред кусо време овој пазарно стопански плурализам беше неигран. На земјите во транзиција во понудата за помош од земјите на ОЕЦД, како и ММФ и Светската банка, што во меѓувреме доби конкретна форма во делувањето на голем број на "западните советници", лежеше

во основа премолчувачката претпоставка, дека англо-саксонскиот либерален тип на пазарното стопанство претставува решавачка рамка на референца за трансформација на системот. Дури откако Јапонија во 1992 ја доведе во прашање едноставната ориентација на двете Бретон-Вудс-институции (Bretton-Woods) на западно англо-саксонскиот систем и поднесе барање посилно да се земат предвид развојно-политичките искуства на Јапонија и источно-азииските успешни земји, прашањето на пазарно стопанскиот модел доби во големина³².

2. Пазарно-стопанските системи на земјите од ОЕЦД не

дозволуваат да бидат пренесени, но тие можат да понудат ориентациона помош на земјите во транзиција

Стопанскиот систем на некоја земја, поврзан со целосната разгранетост е неделив од вкупно општествениот систем и поврзан со неговите историски, политички и културни односи и токму од овие односи ги добива своите како позитивни така и негативни импулси. Не постои стопански систем без постоење на општествени односи. Пазарното стопанство на некоја земја опстојува само во рамките на конкретната припадност на општествено политичкото опкружување. Пренесувањето на реално постојните пазарни стопанства во земјите во транзиција веќе поради тоа е нереална претстава, затоа што тоа впрочем од "земјата примател" би барало губење на нејзиниот национален идентитет. Културно историски гледано, поради ова, припаѓа кон цврсто постојните факти, да не може да се прави систематско и консеквентно пренесување на определени култури според првобитните примери, односно според некој модел. Врската на општествената супстанца со новите пазарно стопански регулативни принципи дозволува постојано настанување на нешто ново, што не може да биде ниту германското социјално-

пазарно стопанство ниту друг реален тип. "Сејдно каде се поврзуваат пазарно стопански регулативни принципи со историски оформени општества, се појавуваат нови квалитетни структури со предности и слабости"³³. Од алхемијата помеѓу општеството и стопанското уредување можат, како што тоа го докажаа азииските развиени земји, да настанат стопански мошне динамични економии. Сепак, важи исто така, дека преминувањето на некој стопански систем во пазарно-стопанска структура не е сештуе никаква гаранција за успешно решавање на актуелните стопански и социјални проблеми.

И покрај принципиелната неможност да се копираат реално постојните пазарно-стопански системи, треба добро да се посоветуваат земјите во транзиција да ги анализираат разните основни варијанти на некој пазарно-стопански систем. Со тоа ќе станат појасни пазарно-стопанските алтернативи, од кои тие самите настануваат. Така на пример покажува споредувањето на американското, јапонското и германското национално стопанство, дека односот на државата и пазарот на овие три најголеми индустриски нации е одреден на мошне различен начин. Додека во САД пазарниот механизам и на државата и става во прв план само релативно ограничен простор за креирање, Јапонија се однесува сосема спротивно. Германија се наоѓа помеѓу овие две земји со својата нагласеност на пазарните механизми и истовремено со висока одговорност на државата за социјалното креирање на стопанскиот процес. Само ова различно сфаќање на улогата на државата во рамките на пазарно-стопанскиот систем би требало за земјите во транзиција да биде доволна основа да ги разгледаат сите постојни пазарно-стопански варијанти. Понатаму би можело со поинтензивна анализа за другите пазарно стопански системи да се добијат и други ставови, нешто во врска со внатрешната конзистенција на еден систем или конкретното креирање на различните делови на стопанскиот систем.

32. Непосредна последица на јапонската иницијатива било опширното истражување на Светската банка за успеси на источно-азииските земји, што во меѓувреме е објавено под заглавје "The East Asian Miracle".

33. Miegel M. Алхемија на богатството, во Die Zeit. 4.5.1990 стр. 42 фф

3. Не постои никакво пазарно стопанство "a la carte"

Аргументите против копијата или пренесувањето на стопанските системи врз други земји важат во принцип исто така и за пренесувањето на одредени делови на системот. Така, на пример, автономијата на колективните договори на германскиот пазар на трудот претпоставува политичко право на слобода на коалицирање, дуалниот систем на школување бара претприемништво, што е искрено подготвено да превземе општествена одговорност за професионалното школување на младината, а независноста на Германската сојузна банка (deutsche Bundesbank) е гарантирана само доколку егзекутивата и легислативата се подготвени да се откажат во значителен дел од стопанската политичка моќ.

Пазарно стопанскиот плурализам не смее поради тоа да извлече заклучоци, дека земјите во транзиција и развој можат да превземаат делумни отсечоци од различните пазарно стопански варијанти, што на нив најмногу им се допаѓаат.

Спротивно на тоа стои горе опишаната меѓузависност на поредокот и преплетување на поодделните делови на регулативата. Пазарното стопанство "a la carte" не постои.

4. Конвергенција на пазарно стопанскиот систем не е на повидок

Зголеменото глобализирање на светското стопанство, текот на натпреварот на националните стопанства за што е можна поголема ефикасност, стремење на водечките индустриски нации, нивните стопански политики што подобро да се усогласат, или потесна регионална соработка на многубројните земји, будат впечаток како да се на потег ваквите движења меѓусебно да ги доближат многубројните пазарно стопански варијанти. Ова би можело да биде само парцијално. Така имаме пример во минатите децении, дека националните стопански системи во рамките на Европската

Унија значително конвергирале. Во светски размери сепак не е познато, развојот да се движи кон единствениот пазарно-стопански основен тип. Повеќе треба да се претпостави, дека најголем број на земји со пазарно стопанство ќе се ориентираат кон едниот од трите пазарно-стопански основни типови; англосаксонскиот, источно-азискиот, односно западно-европскиот континентален.

5. Помеѓу пазарното стопанство и демократијата не постои строга условеност

Во западните индустриски земји пазарното стопанство и демократијата се сметаат како две страни од истиот медал. Слободата на индивидуата е неделива и не дозволува да се ограничи само на политичката или само на стопанската сфера од животот. Со упатување на оваа меѓузависност се почесто се застапува сваќањето дека земјите во транзиција би морале да се осмелат со преодот кон пазарното стопанство истовремено и на преод кон демократијата.

Прашањето дали изградбата на пазарно-стопанските структури присилува, односно ја претпоставува демократизацијата на политичката структура во јадрото е едноставно поставено. Така поимите за пазарното стопанство и демократијата сами за себе не се јасни, туку се дефинирани само во груби црти. Пред сè и емпиријата покажува дека не постои единствен однос кон промените. Додека државите на ОЕЦД стојат зад комбинацијата на пазарното стопанство и демократијата, успешните азиски земји покажуваат дека може пазарното стопанство да се оствари исто така во рамките на недемократските структури. Токму затоа, треба да се објасни дека односите помеѓу политичкиот и стопанскиот систем не се единствени во смисла на тесниот каузалитет, па воведувањето на демократските структури бара, исто така, политичко изјаснување на некоја земја дали е за демократија.

4.2. Придонес на социјално пазарното стопанство за трансформацијата на системот

Земјите во транзиција стојат пред задачата во долг и тежок процес на себеси наоѓање да дадат индивидуална карактеристика на апстрактните принципи на регулативата на пазарното стопанство. Како што беше претпоставено, тие немаат потреба повторно да го пронајдат "тркалото", бидејќи земјите на ОЕЦД веќе ја имаат развиено многукратноста на пазарниот стопански систем. Креативните елементи и принципи на регулативата на овие системи треба да се идентифицираат и во овој поглед да се извршат проценките на сопствените појдовни специфични услови, а тоа во овој процес на барање би бил важен чекор напред.

Социјалното пазарно ориентирано стопанство на Германија претставува веројатно најпроминентен и најпрофилиран тип на западноевропското континентално пазарно стопанство. Тоа покажува структури и карактеристики, за кои може да се претпостави, дека се од голем интерес на еден дел на земјите во транзиција. Анализата на германскиот стопански систем, што е напред направена, треба поради тоа да биде понатаму претставена резимирано од аголот на ориентациона помош за земјите во транзиција.

Социјалното пазарно стопанство на Сојузна Република Германија може на земјите во развој во основа да даде две битни пораки: првата се однесува на организацијата на целиот систем, а втората на организацијата на деловите на регулативата.

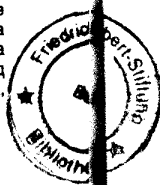
4.2.1. Кохеренција на примената на системот

Појдовна точка на сите размислувања е констатацијата, дека сите животни подрачја на човекот се неразделно меѓусебно поврзани. Од оваа меѓузависност се изведува постулатот, дека различните делови на системот на едно општество, а со тоа исто така и стопанскиот систем треба да се формираат во целата своја разгранетост според повисоките единствени принципи. Како дел од целиот поредок,

а со тоа и стопанскиот "субсистем" да се ориентира според системот на вредноста, што владее во едно општество. Во оваа смисла социјалното пазарно стопанство на Сојузна Република Германија е само обид да се усогласат четирите основни општествени цели - индивидуалната слобода, економската ефикасност, социјалната справедливост и зачувување на природната животна околина. Проценувањето на социјално пазарното стопанство само со чисти економски критериуми, нешто како според приходот по глава на жител, според продуктивноста или според стопанскиот пораст итн., во принцип е површно.

Оптимизацијата на овие општествени цели на функцијата не произлегува сама од себе. Таа бара активен државен ангажман. За овој ангажман во германскиот јазичен простор е искован поимот *политика на поредокот* (политиката на регулатива). Таа важи како централна задача на државната стопанска политика. Од друга страна политичките подрачја како, на пример, државната конјуктура или политиката на порастот се јасно поделени на политиката на поредокот (на регулативната политика). Размислувањето за системските меѓузависности во регулативата е истовремено јасно откажување од државниот ad-hoc-интервенционизам, од прагматизам во преден план и од популистичките решенија. Целта на политиката на поредокот (политиката на регулатива) е создавање на регулатива во согласност со општествените претстави за вредноста, што е задолжително утврден во широкиот простор на делување на поодделните актери, било да се тие претпријатија, здруженија или буџет. Кон политиката на регулативата понатаму се надоврзува очекувањето, дека системот, што е организиран според единствените критериуми, треба да покажува врз основа на својата внатрешна кохеренција долгорочно висока ефикасност како систем во чија основа лежат спротивните принципи на формирањето.

За земјите во транзиција би требало да биде од посебно значење истакнатата улога, што и припаѓа на политиката на регулатива во рамките на социјално пазарното стопанство. Карактеристично за предната фаза на системот е, дека стопанските планови веќе ја загубиле својата координациона функција, а пазарно стопанските команди инструменти, напротив, сеуште не можат да бидат целосно ефикасни. Бидејќи оваа околност произведува значајни



фрикции, токму брзиот развој на пазарно стопанските рамкови услови, се поставува како итна задача. Само тие можат на приватното стопанство, што е во формирање, да му ја дадат онаа сигурност, што е потребна за неговиот развој.

Социјалното пазарно стопанство не е затворен, туку отворен концепт, што во стопанското и општественото преобразување го доживува постојано повторно своето конкретизирање. Целта на политиката на регулативата не е поради тоа да се конзервира еднаш постигнатото и како оптимално пронајдена состојба која треба прогресивно понатаму да се развива.

Социјалното пазарно стопанство е првин и пред се пазарно-стопански систем. Поради тоа социјалното-пазарно стопанство ги покажува конститутивните елементи на сите пазарни стопански системи. Од концептски причини во системот на социјално пазарното стопанство битно голема улога се дава на две политички подрачја, споредувани со пазарните стопанства на другите земји. Тоа е политиката на конкуренцијата и политиката на парите. Одвај да постои некое национално стопанство во кое конкуренцијата е толку интензивна а стабилноста на паричните вредности толку висока како во Германија. Стопанскиот успех на социјално пазарното стопанство на крајот не треба да се бара во тоа. Како што е наведено во вториот оддел на оваа студија, тоа сè пред се општествените критериуми на креирањето, како и материјално еднаквите шанси, социјалната справедливост, субсидијарноста и солидарноста, кооперативниот федерализам, демократизацијата на стопанството и социјалната поврзаност на сопственоста, што на социјално пазарното стопанство му дава посебен белег. Преку нив "капитализмот" во Германија прв пат се здобива со широка општествено политичка прифатеност.

Дали општествените критериуми на креирањето во Германија решавачки се релевантни за земјите во транзиција, за истото мора да решат тие самите. Токму во ова подрачје се покажува дека земјите во транзиција одат по свој сопствен пат во развојот на новиот стопански систем и мораат да го најдат во тежок процес на барање оној поредок, за кој тие ќе сметаат, дека за нив самите е соодветен. Од голема помош би можело да биде укажувањето дека исто така и во Сојузна

Република Германија во почеток овие принципи на креирање не биле ефикасни, туку во текот на времето се докажале и добиле на релевантноста.

4.2.2 Организација на деловите на регулативата (на поредокот)

Стопанската способност и општествено-политичката прифатеност на социјално пазарното стопанство не се базира само врз севкупната општествена кохеренција како врз особено нагласената способност на конкуренцијата и стабилноста на паричната вредност, туку и врз тоа, што во овој систем постои многукратност на деловите на регулативата, што би можеле интернационално споредени делумно да имаат "моделски карактер". Тие се само делумно резултат на консеквентото понатамошно водење на регулативната политика кон "долу"; предимно тие произтекуваат од историкиот, културниот и политичкиот развој. Тука треба да се истакне пред се:

1) Регулаторната на конкуренцијата е таа, што во голема мерка присилува на внатрешна и надворешна отвореност. Моделот е динамична и функционално исправна конкуренција. Една специјална институција го контролира придржувањето кон пазарно стопанските правила на играта;

2) Монетарниот и финансискиот систем со една централна банка, што е во следењето на стабилноста на паричните вредности независна од упатствата на владата, како и со универзалните банки, што во однос на претпријатијата превзеле улога на "домашна банка";

3) Финансиската регулатива, што се надградува врз принципите на кооперативниот федерализам, обезбедува животните услови да се приближно исти во сите делови на земјата;

4) Системот на дуалното стручно образование претставува алтернатива на целосниот школски систем на професионалното образование и стручното овладување по системот "on the job" практиката;

5) Пазарот на трудот во кој заради заштита на структурно послабите актери, механизмот на цените го става надвор од сила механизмот цена-пазар во корист на колективните договори за плати и во кој автономјата на партнерите од колективните договори не остава никаков простор за интервенција на државата;

6) Социјалниот систем што е надграден по принципот на социјалниот статус на државата, солидарноста и субсидијарноста стреми кон урамнотежување на социјалните противставености, а со тоа по пат на мрежа со тесни отвори на социјалната помош гарантира социјална сигурност на сите поделни граѓани.

Како што е веќе наведено, не постои пазарно стопанство "a la carte", од кое можат да се извлечат поодделни делови. Исто така и за деловите на регулативата важи, дека тие ја постигнуваат својата целосна функционална исправност дури во заедничката игра со останатите делови на системот. Пренесувањето на успешните модели врз другите земји по правило би можело повеќе да доведе до разочарување, бидејќи тие не би функционирале или лошо би функционирале во новите изменети рамковни услови. Од ова гледна точка на земјите во транзиција, другите пазарно стопански системи треба во целост како и поодделно да бидат посматрани како поттик за развој на сопствените особености, специфични за земјата, приспособени на пазарно стопанскиот систем.